

Міністерство освіти і науки України
Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу
Інститут гуманітарної підготовки та державного управління
Кафедра публічного управління та адміністрування

Петрів Богдан Іванович

УДК 352.07:34

МАГІСТЕРСЬКА РОБОТА

Регуляторна економічна політика України

Публічне управління та адміністрування

281 «Публічне управління та адміністрування»

_____ Б.І.Петрів

Науковий керівник Петренко Віктор Павлович, д.е.н., професор

(підпис)

Допущено до захисту

Завідувач кафедри

_____ І.П.Лопушинський

Рецензент

_____ Н.П.Струк

Робота містить результати власних досліджень. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело

Івано-Франківськ - 2024

АНОТАЦІЯ

Петрів Б.І. Регуляторна економічна політика України. – Рукопис. Магістерська робота за спеціальністю 281 «Публічне управління та адміністрування». – Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу. – Івано-Франківськ, 2024.

В роботі досліджено теоретичні основи формування регуляторної економічної політики держави. Охарактеризовано регуляторну політику як інструмент державного управління, уточнено її сутність та класифікацію. Розглянуто принципи, на підставі яких формується та реалізується регуляторна політика розвитку національної економіки.

Узагальнено основні організаційно-правові аспекти регуляторної економічної політики України. Визначено основні проблеми інституційного середовища та напрями його удосконалення для покращення економічних умов взаємодії економічних суб'єктів. Описано основні аспекти регуляторної економічної політики ЄС.

Проаналізовано засоби та інструменти організації ефективної регуляторної політики в національній економіці. Описано процедуру використання тесту малого підприємництва або «М-тесту». Запропоновано стратегічні напрями удосконалення регуляторної економічної політики України.

Ключові слова: регуляторна політика, національна економіка, регуляторний акт, організаційно-правовий механізм, М-тест, стратегічні напрями

ANNOTATION

Petriv B.I. Regulatory economic policy of Ukraine. - Manuscript. Master's thesis, specialty 281 "Public administration". – Ivano-Frankivsk National Technical University of Oil and Gas. – Ivano-Frankivsk, 2024.

The paper investigates the theoretical foundations of the formation of the regulatory economic policy of the state. The regulatory policy as an instrument of public administration is characterized, its essence and classification are clarified. The principles on the basis of which the regulatory policy of national economic development is formed and implemented are considered.

The main organizational and legal aspects of the regulatory economic policy of Ukraine are summarized. The main problems of the institutional environment and directions for its improvement to improve the economic conditions of interaction between economic entities are identified. The main aspects of the EU regulatory economic policy are described.

The means and tools for organizing an effective regulatory policy in the national economy are analyzed. The procedure for using the small business test or "M-test" is described. Strategic directions for improving the regulatory economic policy of Ukraine are proposed.

Keywords: regulatory policy, national economy, regulatory act, organizational and legal mechanism, M-test, strategic directions

ЗМІСТ

ВСТУП	5
РОЗДІЛ 1	
ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ РЕГУЛЯТОРНОЇ ЕКОНОМІЧНОЇ ПОЛІТИКИ	8
1.1 Регуляторна політика в національній економіці: сутність та класифікація	8
1.2 Принципи регуляторної політики розвитку національної економіки	19
РОЗДІЛ 2	
ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ РЕГУЛЯТОРНОЇ ЕКОНОМІЧНОЇ ПОЛІТИКИ ДЕРЖАВИ	25
2.1 Організаційно-правові аспекти регуляторної економічної політики України	25
2.2 Основні аспекти регуляторної економічної політики ЄС	38
РОЗДІЛ 3	
НАПРЯМИ УДОСКОНАЛЕННЯ РЕГУЛЯТОРНОЇ ЕКОНОМІЧНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ	44
3.1 Засоби та інструменти організації ефективної регуляторної політики в національній економіці	44
3.2 Стратегічні напрями регуляторної економічної політики України	56
ВИСНОВКИ	63
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	

ВСТУП

Актуальність теми. Виклики сучасності внесли суттєві зміни в розуміння процесу регулювання економічного розвитку, його дуалістичної природи та впливу на національну економіку. Війна та впливи зовнішнього середовища спричинили помітні зрушення в економіці України, поглибили деструктивні прояви економічної нестабільності, ще більшою мірою поляризували соціальні, економічні й екологічні складові розвитку та спровокували численні виклики для них, зумовили структурне реформування регуляторної політики, яке до сьогодні все ще не стало дієвим інструментом прискорення розвитку національної економіки. Трансформаційні зрушення в економіці, викликані внутрішніми та зовнішніми чинниками, зумовлюють потребу в подальшому вдосконаленні регуляторної економічної політики, оскільки її прозорість, зрозумілість та адекватність сучасним вимогам – це запорука реалізації принципів ефективного врядування в Україні та підтримки розвитку національної економіки.

Пріоритети розвитку національної економіки з часом змінюються. Це визначає необхідність певних змін у регуляторній економічній політиці країни, а отже стимулюватиме створення механізмів, спрямованих на розвиток національної економіки, окремих її сфер та галузей. Державна регуляторна політика має формуватися та реалізовуватися комплексно, урахувати зміну зовнішніх та внутрішніх чинників і коригування пріоритетів розвитку, визначати аспекти регуляції різних сфер економіки через певний набір норм і правил, що формують галузеві фінансово-регуляторні режими (податкові, митні, кредитні, управління валютним курсом, державний нагляд (контроль)). Водночас механізми, що впливають на розвиток, мають бути диференційовані за характером впливу на певну сферу або галузь (стимулюючі, обмежуючі, нейтральні). Саме такий підхід до формування та реалізації регуляторної політики, орієнтованої на досягнення визначених пріоритетів, дозволить здійснювати ефективне управління розвитком національної економіки. У цьому контексті актуальними є управління

цілеспрямованими змінами регуляторної політики розвитку національної економіки.

Обґрунтування вибору теми дослідження. Питання регуляторної економічної політики загалом і галузевих ринків зокрема досліджено в роботах О. Амоші, Н. Бека, Н. Вдовенко, Н. Гавкалової, Ю. Залознової, І. Колупаєвої, В. Ляшенка, Н. Осадчої, А. Чухна, Д. Череватського, Ю. Швеця, Н. Шибасєвої, А. Шульги, О. Юлдашева. Визнаючи вагомий внесок науковців у розвиток національної економіки та накопичений досвід щодо вдосконалення регуляторної економічної політики, слід відзначити, що сучасні виклики потребують подальших досліджень регуляторної політики розвитку національної економіки, удосконалення основних засад оцінки її змін, уточнення взаємозв'язку трансформації регуляторної політики та розвитку національної економіки.

Мета та завдання дослідження. Мета магістерської роботи полягає у поглибленні та обґрунтуванні теоретико-прикладних засад формування і реалізації регуляторної економічної політики України.

Для реалізації зазначеної мети, необхідно виконати такі завдання:

- дослідити теоретичні основи формування регуляторної економічної політики;
- охарактеризувати організаційно-правові аспекти регуляторної економічної політики держави;
- сформувати основні напрями удосконалення регуляторної економічної політики України.

Об'єктом дослідження є процеси формування та реалізації державної регуляторної економічної політики.

Предмет дослідження – сукупність теоретичних положень і прикладних аспектів формування регуляторної економічної політики України.

Методи дослідження. Теоретико-методичною основою дослідження є загальнонаукові та спеціальні методи пізнання соціально-економічних процесів, а також фундаментальні праці зарубіжних і вітчизняних науковців з теоретичних та прикладних питань регулювання розвитку національної економіки.

У процесі дослідження застосовано:

- методи абстрактної логіки, декомпонування, систематизації та типологічної структуризації, методи узагальнення та декомпонування – для вивчення суті регуляторної економічної політики й удосконалення її класифікації;
- компаративний аналіз – для узагальнення загальнотеоретичних та орієнтувальних принципів економічного розвитку й установлення їхнього зв'язку з принципами регуляторної економічної політики; критичний аналіз на основі узагальнення – для дослідження зарубіжного досвіду розробки та реалізації регуляторної економічної політики.

Інформаційну базу дослідження становлять аналітичні та статистичні матеріали Державної служби статистики України, матеріали міжнародних рейтингів; вітчизняні та зарубіжні періодичні видання, документи вітчизняних і міжнародних організацій, матеріали аналітичного характеру, що перебувають у відкритому доступі в мережі Інтернет, чинні нормативно-правові акти щодо регуляторної політики розвитку національної економіки та окремих її сфер.

Новизна отриманих результатів полягає у теоретичному обґрунтуванні основних засад, принципів, методів, інструментів та механізмів формування регуляторної економічної політики в Україні.

Практичне значення одержаних результатів полягає в розробленні пропозицій щодо удосконалення реалізації регуляторної економічної політики в Україні.

Структура й обсяг роботи. Логіка проведеного дослідження зумовила структуру роботи: вступ, три розділи (шість підрозділів), висновки, загальний обсяг яких складає 74 сторінки. У роботі вміщено 1 таблицю. Список використаних джерел містить 71 найменування.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ РЕГУЛЯТОРНОЇ ЕКОНОМІЧНОЇ ПОЛІТИКИ

1.1 Регуляторна політика в національній економіці: сутність та класифікація

Регуляторна політика, як інструмент державного управління, на сьогоднішній день розглядається в правовій та науково-практичній площині. Як зазначається в багатьох дослідженнях, державне управління – це безперервний процес, загальною метою якого є довготривалий соціально-економічний розвиток країни, на основі обраної стратегії. Тому, механізми його реалізації повинні мати відповідне правове забезпечення, яке, з однієї сторони, в повній мірі регламентує цей процес, а з іншої – не суперечить іншим правовим актам. В свою чергу, необхідність забезпечення ефективної регуляторної політики наділяє дане поняття економічною змістовністю та переносить його в сферу науково-практичних досліджень.

Головні організаційні та правові засади здійснення регуляторної політики в державному управлінні визначаються Законом України «Про засади державної регуляторної політики у сфері господарської діяльності», №1160-IV від 11.09.2003 р.¹. В ньому законодавець ототожнює поняття «регуляторної політики» та «регуляторної політики у сфері господарської діяльності». Згідно до визначення, у² під регуляторною політикою розуміється напрям державної політики, метою якого є удосконалення правового регулювання господарських та адміністративних відносин між регуляторними та органами державної влади, а також суб'єктами господарювання. Завданнями такої діяльності є:

¹ Про засади державної регуляторної політики у сфері господарської діяльності. Закон України №1160-IV від 11.09.2003 р. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1160-15#Text>

² Про засади державної регуляторної політики у сфері господарської діяльності. Закон України №1160-IV від 11.09.2003 р. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1160-15#Text>

– усунення перешкод до здійснення господарської діяльності шляхом запобігання надмірного державного втручання та зменшення його впливу, у відповідності до чинного законодавства й Конституції України;

– аналіз регуляторного впливу для прийняття економічно доцільних та ефективних правових актів.

К. Ващенко, О. Мірошніченко, І. Барчук та І. Гринчук³ зазначають, що державна регуляторна політика, як інструмент адміністративної реформи, яка активно впроваджувалась в останні роки, є одним із пріоритетних напрямів розвитку країни. На їхню думку, така актуальність пояснюється нагальною необхідністю покращення процесів підготовки та прийняття рішень не тільки центральними органами державної влади, але й місцевого самоврядування.

Н. Шibaєва, аналізуючи роботи вітчизняних науковців, у своєму дослідженні⁴ зазначає, що визначення поняття регуляторної політики повинно виходити з теоретико-пізнавального рівня його використання, на основі відповідної методологічної бази. У широкому розумінні, автор визначає дану категорію, як сукупність всіх форм реалізації державної політики та відповідних інструментальних засобів, з метою координаційного впливу на господарську діяльність та соціально-економічний розвиток. У вузькому розумінні, трактування регуляторної політики Н. Шibaєвої збігається з Законом України «Про засади державної регуляторної політики у сфері господарської діяльності».

І. Колупаєва, на основі узагальнення сучасних наукових досліджень робить висновок про те, що більшість авторів схильні розглядати регуляторну політику в контексті правового забезпечення, державного управління та економіки⁵. Її власна позиція полягає в об'єднанні цих складових, на основі синтезу правового та економічного регулювання господарських та адміністративних відносин між суб'єктами підприємництва та державними органами влади.

³ Ващенко К., Мірошніченко О., Барчук І., Гринчук І. Регуляторна діяльність в Україні: планування, обґрунтування, обговорення, відстеження : посібник. К. 2008. 156 с.

⁴ Шibaєва Н.В. Визначення та принципи регуляторної політики. Економічний аналіз : зб. наук. праць. Тернопіль: Видавничо-поліграфічний центр Тернопільського національного економічного університету "Економічна думка". 2014. Том 18. № 1. С. 114-119.

⁵ Колупаєва І.В. Державна регуляторна політика: сутність та принципи формування. Проблеми економіки, 2013. № 4. С. 99-107.

Досліджуючи розвиток малого підприємництва, С. Мороз зазначає, що термін «регуляторна політика» має декілька трактувань⁶: широке – діяльність, що пов'язується з державним регулюванням будь-яких сфер, або секторів економіки; спеціальне – всебічна підтримка та сприяння розвитку підприємницької діяльності, зокрема, малого бізнесу; нормативно-правове забезпечення господарської діяльності.

Проводячи критичний аналіз наукових робіт за кожним з цих напрямків, С. Мороз висловлює своє позитивне ставлення до визначення сутності регуляторної політики в інтерпретації Європейської комісії. В даному контексті, це означає діяльність, що призводить до зростання ефективності та якості державного управління на всіх рівнях самоврядування та повинна здійснюватися на постійній основі. Причому, в останні роки така концепція «якісного регулювання» поступово змінюється на «розумне регулювання». Основною відмінністю розумного регулювання є повне супроводження правових актів на всьому їхньому життєвому циклі, зокрема: розробка, впровадження, оцінка результатів та коригування у разі необхідності. Причому, відповідна робота повинна здійснюватися не лише з новими документами, але й зі всіма іншими, які приймалися раніше, проте, залишаються чинними на поточний момент часу. Обов'язковою складовою даної концепції є чітко визначені соціально-економічні цілі, які повинні вирішуватись певним нормативно-правовим актом. Автор зазначає, що подібна практика регуляторної діяльності в Україні не використовується й на сьогоднішній день. У підсумку, С. Мороз пропонує власне визначення регуляторної політики, з позиції розвитку малого підприємства – це розробка необхідного правового середовища, яка регулює діяльність малого бізнесу та її адміністрування, а також забезпечує зростання його присутності в економіці країни⁷.

⁶ Мороз С.Г. Дослідження регуляторної політики у сфері розвитку малого підприємництва. Сталий розвиток економіки, 2019. №1 (42). С. 103- 108.

⁷ Мороз С.Г. Дослідження регуляторної політики у сфері розвитку малого підприємництва. Сталий розвиток економіки, 2019. №1 (42). С. 103- 108.

В продовження останнього дослідження, Г. Разумова в роботі⁸ також погоджується з думкою про те, що регуляторна політика в Україні потребує суттєвого вдосконалення, оскільки не відповідає основним принципам доцільності та ефективності. З цією метою вона пропонує вивчати зарубіжний досвід її реалізації. Спираючись на те, що в якості об'єкта державного регулювання автор розглядала національну економіку в цілому, в своєму дослідженні⁹ на основі аналізу сучасної наукової думки вона робить висновок про недосконалість сучасних трактувань з даного приводу через їхню обмеженість. Саме тому, основну увагу вона приділила класифікації регуляторної політики за ознаками: об'єкту впливу, цільової спрямованості, масштабу охоплення, прогресивністю, характером та змістовністю. Таким чином, сполучення значень цих ознак дозволяє чітко визначити понятійний апарат, в залежності від цілей дослідження.

Національну економіку, як об'єкт регуляторної політики, також в своїх роботах досліджували Р. Радейко, Л. Вдовиченко та інші вітчизняні науковці¹⁰. Авторське формулювання даного поняття в роботі¹¹ дещо відрізнялось від загальноприйнятих підходів та передбачало безперервне формування державними інституціями методологічної бази для здійснення регуляторних повноважень. Р. Радейко відзначає, що в Україні після 2010 р. даний процес почав носити системний характер та має певні успіхи в контексті дерегуляції різних секторів економіки.

В свою чергу, Л. Вдовиченко зазначає близькість понять державного управління та державного регулювання національною економікою, однак, останнє є більш вузьким за функціональним призначенням. Згідно теорії менеджменту, функціями управління є: планування, організація, координація, мотивація та контроль. З іншої сторони, регулювання передбачає лише адаптацію економічної

⁸ Разумова Г.В. Зарубіжний досвід розробки та реалізації регуляторної політики. Ефективна економіка, 2019. №10. URL : <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=7311>

⁹ Разумова Г.В. Зарубіжний досвід розробки та реалізації регуляторної політики. Ефективна економіка, 2019. №10. URL : <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=7311>

¹⁰ Вдовиченко Л.Ю. Регуляторна діяльність як складова системи 106 управління національним господарством. Економіка: реалії часу, 2015. № 2. С. 54-60.

¹¹ Радейко Р. І. Регуляторна політика в Україні: особливості формування і тенденції розвитку. Вісник Національного університету "Львівська політехніка". Юридичні науки, 2016. №837. С. 100-104.

системи до змін зовнішнього та внутрішнього середовища. Далі, державне регулювання забезпечується через правові та економічні регулятори. Перші визначають правила та обмеження щодо здійснення господарської діяльності, а другі – спрямовують соціально-економічний розвиток країни в напрямку, визначеному стратегією. Інструментальне забезпечення взаємодії регуляторних органів між собою відбувається за допомогою інформаційних відносин, результатом яких є регуляторний вплив.

Займаючись проблемами удосконалення державної регуляторної політики¹², О. Юлдашев виходить з понятійного апарату, що визначається Законом України «Про засади державної регуляторної політики у сфері господарської діяльності». Серед основних проблем сучасного інституційного середовища науковець відмічає наступні: не відповідність великої кількості регуляторних актів принципу збалансованості, внаслідок чого порушуються інтереси певних фізичних чи юридичних осіб; низька якість підготовки та ефективність правових актів, внаслідок дублювання, внутрішніх протиріч, неоднозначності тлумачень та спрямованості на досягнення другорядних цілей.

З урахуванням вищесказаного, актуальним завданням є найшвидше впровадження концепції «розумного регулювання» та проведення аудиту діючого нормативно-правового забезпечення. Також автор докладно зупиняється на необхідності подальшого впровадження новітніх інформаційних технологій в практику державного управління, а саме, електронного урядування та систем моніторингу ефективності прийнятих правових актів.

Вивчаючи сучасні підходи до оцінки ефективності регуляторної політики, В. Криленко в роботі¹³ зазначає, що фундаментальною проблемою в цьому напрямку досліджень є велика кількість факторів, методів та інструментальних засобів, що характеризуються динамічністю в часі та високим рівнем різноманітності. Саме тому, вирішальну роль при вирішенні даного завдання повинне відігравати методологічне упорядкування складових регуляторної

¹² Юлдашев О.Х. Проблеми вдосконалення державної регуляторної політики в Україні : монографія. К. : МАУП, 2005. 336 с.

¹³ Криленко В.І. Сучасні підходи до оцінки ефективності регуляторної політики. Бухгалтерський облік, аналіз та аудит: проблеми теорії, методології, організації, 2014. № 1. С. 144-151.

політики. Ще одна проблема, на яку звертає увагу В. Криленко, пов'язана зі значними часовими лагами запізнення, що є характерними для макроекономічних систем, від моменту прийняття рішень до отримання результатів їхнього впровадження. Це призводить до того, що регуляторні заходи можуть давати непередбачуваний соціально-економічний ефект. Для оцінки ефективності такої політики, автор пропонує використовувати середньозважений показник на основі трьох складових: рівня відповідності фактичних значень цільових індикаторів до їх планового рівня, в межах стратегії розвитку; мінімізації витрат бізнесу та регуляторних органів; досягнення найкращого рішення з множини альтернативних.

На нашу думку, такий підхід має певні недоліки на методичному рівні. Зокрема, регуляторна політика в країнах ЄС орієнтована не на мінімізацію витрат, а на максимізацію корисного ефекту від її впровадження¹⁴ ¹⁵. Наприклад, зменшення податкового тиску буде мати негативний вплив на формування доходів бюджетів всіх рівнів в короткостроковій перспективі. Однак, за рахунок додаткових коштів, які залишаються в розпорядженні підприємств, вони отримують збільшення власних джерел фінансування інвестиційної діяльності та подальшого економічного розвитку. Це у довгостроковій перспективі призведе до зростання випуску й реалізації продукції та, як наслідок, збільшення надходжень до бюджетів.

В. Малига в своїй роботі¹⁶ звертає увагу на те, що переважна більшість науковців, серед яких також можна назвати О. Глуценко, А. Денисову, Т. Кравцову, І. Шаповалову, В. Якуніну, вивчаючи дану проблему, найбільшу увагу приділяють державній регуляторній політиці з економічної точки зору. В той же час, питання практичного перегляду регуляторних актів, як необхідної умови забезпечення їх ефективності, у вітчизняному науковому просторі майже не

¹⁴ Communication from the Commission to the Council, the European Parliament, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions – “Think Small First” – A “Small Business Act” for Europe {SEC(2008) 2101}. URL : <https://eur-lex.europa.eu/legalcontent/EN/TXT/HTML/?uri=CELEX:52008DC0394&rid=2>

¹⁵ Рудік О. Поліпшення державного регулювання в ЄС та його державах членах: досвід для України. Державне управління та місцеве самоврядування, 2005. №43(4). С. 20-30.

¹⁶ Малига В.А. Вплив перегляду регуляторних актів на реалізацію державної регуляторної політики. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Право. Ужгород : Гельветика. 2014. Вип. 29. Т. 1. С. 190-193.

розглядаються. Фактично, автор знову робить акцент на необхідності запровадження елементів концепції «розумного регулювання».

Таким чином, проведене дослідження понятійного апарату, сутності та ролі регуляторної політики в розвитку національної економіки та окремих її секторів показав, що серед вітчизняних науковців не існує узгодженої думки щодо її визначення. Фактично, у більшості робіт за основу береться Закон України «Про засади державної регуляторної політики у сфері господарської діяльності». Далі, в залежності від об'єкту управління, кожний автор адаптує законодавче визначення регуляторної політики, з урахуванням її принципів, до своєї конкретної ситуації. В результаті, як свідчить аналіз, на виході ми отримуємо велику кількість подібних формулювань, які в тій чи іншій мірі відрізняються одне від одного. Такі відмінності іноді є достатньо вагомими, на що звертає увагу в своїй роботі Г. Разумова¹⁷. Для вирішення вказаної проблеми, нею було запропоновано провести чітку класифікацію регуляторної політики за множиною ознак. На нашу думку, такий підхід є найбільш доцільним та виправданим в даній ситуації й потребує подальшої розробки й вдосконалення.

Теоретико-методологічні основи формування регуляторної політики в національній економіці неможливо вивчати без ґрунтовного дослідження ролі та інструментів державного управління. Саме роль держави в управлінні економікою країни є ключовою точкою відліку для подальшого правового регулювання господарських та адміністративних відносин між органами влади та суб'єктами господарювання. В науковому середовищі дана проблематика є вкрай актуальною.

Досвід державного регулювання в різних країнах світу протягом останніх десятиріч, як правило, спирається на сучасні розробки в рамках економічних теорій, що домінували в різні роки. Незважаючи на це, жодна країна світу до сих пір не спромоглась досягти перманентного зростання рівня життя населення та уникнути при цьому кризових явищ в різних сферах соціально-економічного

¹⁷ Разумова Г.В. Регуляторна політика: сутність та класифікація. Науковий погляд: економіка та управління, 2019. №3 (65). С. 123-132.

розвитку. Однією з причин цього є відкритість національних економік, вільний обіг капіталу та масштабна глобалізація бізнесу. Це призводить, по-перше, до загальної взаємозалежності та швидкого поширення кризових явищ від однієї держави до інших. По-друге, зі збільшенням числа факторів зовнішнього середовища, які необхідно враховувати при здійсненні державного управління, відповідно зростає й рівень невизначеності та економічних ризиків. Саме тому, актуальним науковим завданням є аналіз досвіду застосування систем державного регулювання економік світу.

Так, згідно Закону України «Про засади державної регуляторної політики у сфері господарської діяльності», забезпечення здійснення державної регуляторної політики включає такі складові: встановлення єдиного підходу до підготовки аналізу регуляторного впливу та до здійснення відстежень результативності регуляторних актів; підготовка аналізу регуляторного впливу; планування діяльності з підготовки проектів регуляторних актів; оприлюднення проектів регуляторних актів з метою одержання зауважень і пропозицій від фізичних та юридичних осіб, їх об'єднань, а також відкриті обговорення за участю представників громадськості питань, пов'язаних з регуляторною діяльністю; відстеження результативності регуляторних актів; перегляд регуляторних актів; систематизація регуляторних актів; недопущення прийняття регуляторних актів, які є непослідовними або не узгоджуються чи дублюють діючі регуляторні акти; викладення положень регуляторного акта в спосіб, що є доступним та однозначним для розуміння особами, які повинні впроваджувати або виконувати вимоги цього регуляторного акта; оприлюднення інформації про здійснення регуляторної діяльності¹⁸.

З метою більш повного розкриття сутності та головних ознак регуляторної політики, у тому числі, по відношенню до такого специфічного об'єкту регулювання, пропонуємо розглянути існуючу класифікацію регуляторної політики.

¹⁸ Про засади державної регуляторної політики у сфері господарської діяльності. Закон України №1160-IV від 11.09.2003 р. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1160-15#Text>

Проведене дослідження цього питання продемонструвало, що у вітчизняних джерелах існує обмежена кількість ознак класифікації регуляторної політики. Так, чітко сформовану класифікацію регуляторної політики за видами, суб'єктами, формою правових актів та етапами забезпечення державної регуляторної політики представлено тільки в науковій праці О. Юлдашева. Так, проаналізувавши монографію «Проблеми вдосконалення державної регуляторної політики в Україні, вважаємо за необхідне дещо уточнити. Державну регуляторну політику класифікують за суб'єктами її здійснення (за рівнем регулювання). Так, дійсно, згідно із статтею 1 Закону України «Про засади державної регуляторної політики у сфері господарської діяльності», регуляторну діяльність «здійснюють Верховна Рада України, Президент України, Кабінет Міністрів України, Національний банк України, Національна рада України з питань телебачення і радіомовлення, інший державний орган, центральний орган виконавчої влади, Верховна Рада Автономної Республіки Крим, Рада міністрів Автономної Республіки Крим, місцевий орган виконавчої влади, орган місцевого самоврядування, а також посадова особа будь-якого із зазначених органів, якщо відповідно до законодавства ця особа має повноваження одноособово приймати регуляторні акти. До регуляторних органів також належать територіальні органи центральних органів виконавчої влади, державні спеціалізовані установи та організації, некомерційні самоврядні організації, які здійснюють керівництво та управління окремими видами загальнообов'язкового державного соціального страхування, якщо ці органи, установи та організації відповідно до своїх повноважень приймають регуляторні акти»¹⁹.

За таких умов ця ознака, як слідує з отриманих результатів дослідження, є більш доречною для класифікації регуляторної діяльності під час дослідження розробки та реалізації регуляторної політики в рамках правового поля. Щодо ознак «за етапами забезпечення державної регуляторної політики» та «формою

¹⁹ Про засади державної регуляторної політики у сфері господарської діяльності. Закон України №1160-IV від 11.09.2003 р. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1160-15#Text>

правових актів», які пропонує О. Юлдашев²⁰, слід зазначити, що вони є більш придатними, на нашу думку, для класифікації регуляторних актів у межах регуляторної політики з юридичного погляду. Наступною класифікацією, яку пропонує О. Юлдашев, є розподіл регуляторної політики за видами: у сфері цін на нафтопродукти (Постанова Кабінету Міністрів України «Про державне регулювання цін на нафтопродукти» від 25 січня 1994 року № 21); у сфері регулювання продукції виробничо-технічного призначення, товарів народного споживання, робіт і послуг монопольних утворень (Постанова Кабінету Міністрів України «Про державне регулювання цін (тарифів) на продукцію виробничо-технічного призначення, товари народного споживання, роботи і послуги монопольних утворень; на продукцію виробничо-технічного призначення, товари народного споживання, роботи і послуги монопольних утворень» від 22 лютого 1995 року № 135); у сфері регулювання видобутку, виробництва й використання дорогоцінних металів і дорогоцінного каміння (Закон України «Про державне регулювання видобутку, виробництва і використання дорогоцінних металів і дорогоцінного каміння та контроль за операціями з ними» від 18 листопада 1997 року № 637/97-ВР); у сфері регулювання сільськогосподарської продукції (Закон України «Про державне регулювання імпорту сільськогосподарської продукції» від 17 липня 1997 року № 468/97-ВР); інші види.

Ознака класифікації «за видом» є досить неоднозначною через те, що підвиди регуляторної політики включають поняття «сфера», яке може розглядатись під різними кутами зору, а отже, значною мірою відрізнятися залежно від змістовного навантаження, що вкладає дослідник у поняття «сфера». За таких умов позицію щодо включення до переліку класифікаційних ознак регуляторної політики ознаку «за видами» можна вважати суперечливою. Замість неї, доцільно, як показало дослідження, використовувати ознаку «за об'єктом впливу».

²⁰ Юлдашев О. Х. Проблеми вдосконалення державної регуляторної політики в Україні: монографія. Київ: МАУП, 2005. 336 с.

Розроблена науковцями класифікація регуляторної політики дозволяє зосередитись на сутності регуляторної політики за такими ознаками²¹: за об'єктом впливу; за цільовою направленістю; за масштабом охоплення (рівень розробки та реалізації); за компетентністю; за характером; за змістовністю. Останні три ознаки розкривають напрямок цього дослідження, що дозволяє більш методологічно підійти до процесу класифікації регуляторної політики з погляду обґрунтованого розширення класифікаційних ознак.

За ознакою «компетентність» нами пропонується розрізняти такі види регуляторної політики:

відстала – характеризується використанням застарілих шаблонів або неефективних методів регулювання;

посередня – характеризується невиразністю, частковою переорієнтацією на передові методи регулювання;

зразкова – характеризується інноваційними методами регулювання на основі передового досвіду, який підтверджено результатами застосування.

Регуляторна політика передбачає вплив на розвиток на основі застосування відповідних методів. Отже, за ознакою «характер» пропонуються такі види регуляторної політики: інертна – використання пасивних методів; прогресивна – використання активних методів.

За ознакою «змістовність» пропонується розрізняти такі види регуляторної політики, як: коригуюча – орієнтована на коригуючі дії щодо регулювання розвитку; захисна – спрямована на підтримку та зміцнення досягнутих позицій у розвитку; трансформаційна – передбачає кардинальні зміни у регулюванні розвитку.

Отже, систематизація визначень регуляторної політики та розширення її класифікації дає змогу чітко встановити змістовне навантаження регуляторної політики, визначити відповідні методи та інструменти регулювання та

²¹ Разумова Г. В. Регуляторна політика: сутність та класифікація. Науковий погляд: економіка та управління. 2019. № 3(65). С. 123-132. <https://doi.org/10.32836/2521-666X/2019-65-15>.

сформувати відповідний вид регуляторної політики розвитку національної економіки відповідно до цілей дослідження.

1.2 Принципи регуляторної політики розвитку національної економіки

На сьогодні актуальним є питання пошуку дієвого механізму державного регулювання економіки, одним з напрямів якого є регуляторна політика. Якість і результативність такої політики певною мірою залежить від принципів, на підставі яких вона формується та реалізується. Адже принципи – це загальні вимоги та положення, яким повинні відповідати наукові теорії, вчення, гіпотези, а також розроблені регуляторні акти. Принципи державної регуляторної політики представлено в Законі України «Про засади державної регуляторної політики у сфері господарської діяльності», а також у наукових працях таких сучасних вчених. Проте, незважаючи на широке коло досліджень, не існує єдиного підходу щодо визначення переліку принципів. Саме тому, на нашу думку, доцільно: по-перше, дослідити принципи розвитку та принципи регулювання; по-друге, визначити на основі взаємодії та взаємного врахування базових принципів розвитку та регулювання принципи регуляторної політики розвитку національної економіки

Слід наголосити на тому, що сучасна концепція сталого розвитку економіки ґрунтується на таких визначальних принципах:

1. Людство дійсно може надати розвитку сталого і довготривалого характеру, для того щоб він відповідав потребам людей, що живуть зараз, не втрачаючи при цьому можливості майбутнім поколінням задовольняти свої потреби.

2. Обмеження, які існують в галузі експлуатації природних ресурсів, відносні. Вони пов'язані з сучасним рівнем техніки та соціальної організації, а також із здатністю біосфери до самовідновлення.

3. Необхідно задовольнити елементарні потреби всіх людей і всім надати можливість реалізувати свої надії на благополучне життя. Без цього сталий і довготривалий розвиток просто неможливий. Одна з головних причин

виникнення екологічних та інших катастроф – злидні, які стали у світі звичайним явищем.

4. Необхідно узгодити стан життя тих, хто користується надмірними засобами (грошовими і матеріальними), з екологічними можливостями планети, зокрема щодо використання енергії.

5. Розміри і темпи росту населення повинні бути узгоджені з виробничим потенціалом глобальної екосистеми Землі, що змінюється²².

У спрощеному вигляді принципи, що набувають ваги в рамках переорієнтації на засади сталого розвитку економіки, можуть бути представлені наступним чином: відповідність суспільним та індивідуальним потребам; ощадливість; інноваційна орієнтованість; подолання бідності; екологічність.

Таким чином, узагальнюючи дослідження, вважаємо за доцільне виокремити такі базові принципи розвитку²³:

1) загальнотеоретичні принципи (відрізняють розвиток від інших процесів): багатостадійності; циклічності; еволюційності; якісно-кількісного характеру змін; підпорядкованості загальноекономічним законам і закономірностям; економічного та технологічного детермінізму;

2) орієнтаційні принципи (спрямовують процес розвитку за потрібним напрямом): орієнтованості на досягнення рівноважного стану; оптимальності; ефективності; структурної та динамічної пропорційності; гуманізації перетворень; відповідності суспільним та індивідуальним потребам; ощадливості; інноваційної орієнтованості; подолання бідності; екологічності.

Якщо загальнотеоретичним принципам відповідає будь-який процес розвитку, незважаючи на те, наскільки результативним є регулювання цього процесу, що обумовлено його сутнісною характеристикою, то ступінь відповідності процесу розвитку орієнтаційним принципам безпосередньо залежить від його регулювання.

²² Соціально-економічний потенціал сталого розвитку України та її регіонів: національна доповідь / за ред. акад. НАН України Е. М. Лібанової, акад. НАН України М. А. Хвесика. Київ: ДУ ІЕПСР НАН України, 2014. 776 с.

²³ Разумова Г. В. Принципи регуляторної політики розвитку національної економіки. Інвестиції: практика та досвід. 2019. № 17. С. 23-30. <https://doi.org/10.32702/2306-6814.2019.17.23>.

Водночас варто враховувати взаємозв'язки, що існують між орієнтаційними принципами розвитку національної економіки. З цією метою ми вважаємо за потрібне розподілити орієнтаційні принципи розвитку на такі три групи: цільові принципи: відповідність їм сприяє наближенню до головної мети перетворень, що відбуваються в процесі розвитку. До цієї групи входять принципи оптимальності та ефективності; функціональні принципи: відповідність їм прямо впливає на забезпечення відповідності цільовим принципам. До цієї групи входять принципи ощадливості, екологічності, відповідності суспільним та індивідуальним потребам; забезпечуючі принципи: відповідність їм створює загальні умови для спрощення забезпечення відповідності функціональним та цільовим принципам. До цієї групи входять принципи орієнтованості на досягнення рівноважного стану, подолання бідності, гуманізації перетворень, структурної та динамічної пропорційності, а також принцип інноваційної орієнтованості.

Щодо принципів регулювання, то їх доцільно визначити на основі дослідження теорій регулювання. Виходячи з проаналізованих наукових теорій, вважаємо, що принципами регулювання є ефективність, баланс інтересів чи збалансованість, рівність прав, законність, прозорість державної влади. Принципи невторчання, дирижизму, вільної економіки тощо є частковими проявами принципу обґрунтованого вибору або поєднання ринкового та державного регулювання. Незважаючи на те, що принципи регулювання досліджувались як вітчизняними, так і закордонними науковцями протягом тривалого часу, це питання продовжує цікавити й сучасних науковців.

Так, М. Погрібняк виділяє серед принципів регулювання гуманізм, демократизм, законність, конституційність та соціальну справедливість²⁴. Слід зазначити, що конституційність та законність є принципами, що перетинаються, адже дотримання принципу конституційності свідчить про те, що регулювання здійснюється згідно з діючим законодавством (на основі принципу законності).

²⁴ Погрібняк М. А. Механізм державної регуляторної політики у сфері господарської діяльності: автореф. дис. ... канд. наук з держ. упр.: 25.00.02. Запоріжжя, 2008. 20 с.

На наш погляд, серед цих двох принципів доцільно зосередити увагу на законності як на більш широкому та всеохоплюючому принципі регулювання.

А. Мещеряков та С. Сопотян виокремлюють також принципи гуманізму, демократизму та законності, ігноруючи принципи конституційності та соціальної справедливості, але доповнюючи перелік принципів принципом науковості²⁵. Подібний принцип (принцип наукової обґрунтованості) виокремлює І. Колупаєва, яка також додає до переліку принципів державної регуляторної політики принцип компетенції²⁶. Принцип справедливості вважає доцільним виділяти по відношенню до регулювання О. Юлдашев²⁷, натомість М. Погрібняк та О. Жулінська виділяють додатково принцип відповідальності^{28 29}. Н. Осадча та В. Ляшенко, досліджуючи регуляторну політику, говорять про доцільність виділення принципів об'єктивності, швидкості та гнучкості³⁰.

Крім принципів, виділених науковцями, є законодавчо встановлені принципи регулювання, на яких базується регуляторна політика в державі (зокрема, в Законі України «Про засади державної регуляторної політики у сфері господарської діяльності»). Згідно з цим законом, такими принципами є:

- доцільність – обґрунтована необхідність державного регулювання господарських відносин з метою вирішення існуючої проблеми;
- адекватність – відповідність форм та рівня державного регулювання господарських відносин потребі у вирішенні існуючої проблеми та ринковим вимогам з урахуванням усіх прийнятних альтернатив;
- ефективність – забезпечення досягнення внаслідок дії регуляторного акта максимально можливих позитивних результатів за рахунок мінімально необхідних витрат ресурсів суб'єктів господарювання, громадян та держави;

²⁵ Мещеряков А. А., Сопотян С. В. Регуляторна політика як складова забезпечення економічної безпеки в Україні. Вісник Академії митної служби України. Сер.: Економіка. 2011. № 1. С. 34-39.

²⁶ Колупаєва І. В. Інструментарій регуляторної політики держави. Проблеми економіки. 2014. № 4. С. 407-417.

²⁷ Юлдашев О. Х. Проблеми вдосконалення державної регуляторної політики в Україні: монографія. Київ: МАУП, 2015. 336 с.

²⁸ Погрібняк М. А. Принципи державної регуляторної політики. Дні науки: зб. тез доповідей (м. Запоріжжя, 11-12 жовтня 2007 р.). Запоріжжя: ГУ «ЗІДМУ», 2007. Т. 3. С. 63-65.

²⁹ Жулінська О. С. Проблеми дотримання принципів державної регуляторної політики. Ефективність державного управління: зб. наук. пр. Львів: ЛРІДУ, 2012. Вип. 32. С. 122-129. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/efdu_2012_32_16

³⁰ Осадча Н. В., Ляшенко В. І. Цілі, завдання та принципи регуляторної політики в митній сфері. Економічний вісник Донбасу. 2010. № 1 (19). С. 69-82.

– збалансованість – забезпечення в регуляторній діяльності балансу інтересів суб'єктів господарювання, громадян та держави;

– передбачуваність – послідовність регуляторної діяльності, відповідність її цілям державної політики, а також планам з підготовки проєктів регуляторних актів, що дозволяє суб'єктам господарювання здійснювати планування їхньої діяльності;

– прозорість та врахування громадської думки – відкритість для фізичних та юридичних осіб, їх об'єднань дій регуляторних органів на всіх етапах їх регуляторної діяльності, обов'язковий розгляд регуляторними органами ініціатив, зауважень та пропозицій, наданих у встановленому законом порядку фізичними та юридичними особами, їх об'єднаннями, обов'язковість і своєчасність доведення прийнятих регуляторних актів до відома фізичних та юридичних осіб, їх об'єднань, інформування громадськості про здійснення регуляторної діяльності»³¹.

Узагальнивши всі принципи, вважаємо за доцільне доповнити їх перелік принципами³²:

- дієвості (забезпечення належної віддачі від впровадження регуляторних рішень);

- динамічності (необхідності постійних змін відповідно до мінливих потреб);

- узгодженості (забезпечення злагоджених дій, які мають враховувати необхідність зусиль, спрямованих на покращення розвитку в різних сферах економіки з урахуванням їхньої проблемності);

- результативності змін (зміни регуляторної політики повинні відбиватися на прискоренні розвитку та забезпечувати вирішення існуючих проблем).

На нашу думку найбільш значущим серед наведених принципів регулювання може бути визнано результативність змін (принцип, відповідність якому дає змогу говорити про те, що зміни в регуляторній політиці розвитку є

³¹ Про засади державної регуляторної політики у сфері господарської діяльності. Закон України №1160-IV від 11.09.2003 р. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1160-15#Text>

³² Разумова Г. В. Принципи регуляторної політики розвитку національної економіки. Інвестиції: практика та досвід. 2019. № 17. С. 23-30. <https://doi.org/10.32702/2306-6814.2019.17.23>.

успішними). Дещо поступаються цьому принципу такі принципи, як: дієвість (відповідність цьому принципу дозволяє стверджувати, що регуляторна політика чинить позитивний вплив на розвиток); динамічність (відповідність цьому принципу дозволяє стверджувати, що регуляторна політика покращується в динаміці); узгодженість (відповідність цьому принципу дозволяє говорити про те, що зміни регуляторної політики побудовані таким чином, щоб забезпечити прискорення розвитку в цілому по національній економіці).

Таким чином, базуючись на поєднанні елементів теорії регулювання та теорії розвитку регуляторну політику розвитку національної економіки можна визначити як сукупність управлінських дій, яка підпорядковується базовим принципам регулювання розвитку, зокрема таким, як дієвість, узгодженість і динамічність, та передбачає розробку й реалізацію сукупності різноцільових завдань і заходів регулювання розвитку національної економіки, покликаних вирішити встановлені проблеми та прискорити розвиток національної економіки, забезпечивши оптимальний рівень результативності змін.

РОЗДІЛ 2

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ РЕГУЛЯТОРНОЇ ЕКОНОМІЧНОЇ ПОЛІТИКИ ДЕРЖАВИ

2.1 Організаційно-правові аспекти регуляторної економічної політики України

Поняття та сутність державної регуляторної економічної політики знайшли широке висвітлення як у вітчизняному законодавчому полі, так і в працях сучасних науковців, що зумовлюється її практичною значимістю у забезпеченні ефективних рішень в сфері господарських та адміністративних відносин між суб'єктами підприємницької діяльності. Тому актуальними є питання щодо: організаційно-економічних механізмів ухвалення цих рішень на державному рівні, з урахуванням динамічного розвитку макроекономічних систем; контролю їх якості та своєчасної адаптації до змін зовнішнього середовища. Для запобігання невизначеності на кожній стадії даного процесу та надання правового статусу керуючим діям, використовується діюча нормативна база. Її узагальнення з точки зору організаційно-правових аспектів є важливим та актуальним завданням, яке дозволить поліпшити якість регуляторної політики.

У цьому контексті варто наголосити на тому, що організаційно-економічний механізм – це система управління економічним об'єктом, на основі визначеної організаційної структури та встановлених формальних зв'язках між її елементами, що в ході здійснення свого керівного впливу використовує сукупність відповідних методів та інструментальних засобів для забезпечення реалізації цілей її розвитку в часі та в умовах внутрішніх й зовнішніх обмежень. Саме він є основою побудови ефективної регуляторної політики й тому потребує детального зосередження на основних засадах його формування³³.

³³ Чуб А. В. Методологія формування регуляторної політики в АПК національної економіки України: монографія. МНТУ ім. Академіка Юрія Бугая. Чернігів: ГО «Науково-освітній інноваційний центр суспільних трансформацій», 2022. 224 с.

В результаті проведеного дослідження поняття сутності та ролі регуляторної політики в розвитку економіки, було акцентовано увагу на їхніх динамічних властивостях та обґрунтовано необхідність застосування системного підходу у формалізації даного процесу³⁴.

Науковцями доведено, що перший рівень управління в якості регулятора системи розглядає державні регуляторні органи, а в якості об'єкта – нормативно-правове поле. В свою чергу, на другому рівні управління регулятором вже виступає нормативно-правове поле, яке визначає характер взаємовідносин між усіма учасниками економічної діяльності та державними органами влади, а об'єктом – галузь економічної діяльності України, соціально-економічні показники функціонування якого динамічно змінюються в часі^{35 36}.

З макроекономіки відомо, що основною проблемою в галузевому чи секторальному управлінні є висока інерційність об'єктів досліджень та значні лаги запізнення між прийняттям тих чи інших регуляторних актів й результатів їхньої дії. Наприклад, політика дешевих грошей Національного Банку України, або зниження середнього рівня податкового навантаження Кабінетом Міністрів, що спрямовані на стимулювання інвестиційної діяльності та розвиток малого й середнього підприємництва будуть мати значний додатній ефект лише у середньостроковій перспективі. Підвищити корисний ефект від вказаних рішень шляхом інтенсифікації даного процесу можна за рахунок:

– стабільної та прогнозованої державної стратегії розвитку, що повинна містити чіткі орієнтири та інструментальні засоби для їх досягнення. Реальний сектор економіки повинен чітко розуміти, на які внутрішні та зовнішні ринки збуту продукції слід орієнтуватись, які існують довготривалі заходи та програми державної підтримки та захисту бізнесу;

³⁴ Чуб А. В. Методологія формування регуляторної політики в АПК національної економіки України: монографія. МНТУ ім. Академіка Юрія Бугая. Чернігів: ГО «Науково-освітній інноваційний центр суспільних трансформацій», 2022. 224 с.

³⁵ Чуб А. Організаційно-правові аспекти державної регуляторної політики виконавчої влади в Україні. Проблеми сучасних трансформацій. Серія: економіка та управління, 2022. №4. DOI: <https://doi.org/10.54929/2786-5738-2022-4-03-04>

³⁶ Чуб А.В. Механізм державної регуляторної політики в Україні на основі алгоритму прийняття та відстеження правових актів. Проблеми сучасних трансформацій. Серія: Економіка та управління, 2022. № 6. DOI: <https://doi.org/10.54929/2786-5738-2022-6-03-01>.

– нормативно-правове поле не повинно змінюватись кардинальним чином в бік посилення ресурсних обмежень чи економічних свобод, оскільки це негативним чином буде впливати на довіру інвесторів та привабливість національної економіки. Державне регулювання ринку в умовах чистої конкуренції повинно бути зведено до мінімуму³⁷;

– посилення рівнів комунікації між органами державного управління та реального сектору економіки для своєчасного та всеохоплюючого інформування про переваги того чи іншого регуляторного рішення, або обґрунтування доцільності їхнього впровадження³⁸. З іншої сторони, важливим є й зворотний зв'язок.

Незважаючи на всі перелічені заходи, реакція об'єкту управління на коригуючий вплив регулятора на рівні галузі, у будь-якому випадку відбувається зі значним запізненням, що погіршує адаптивні властивості такої динамічної системи. Однак, характер такого запізнення носить об'єктивні причини й не може бути повністю нівельованим.

З іншої сторони, на першому рівні управління, де державні регуляторні органи здійснюють коригуючий вплив нормативно-правового поля, даний процес також характеризується відповідним лагом запізнення. В його основі покладена множина певних обов'язкових процедур з регламентованими строками виконання, які повинні бути здійснені при прийнятті тих чи інших управлінських рішень та їх реалізацію у формі регуляторних актів.

Як можна помітити, основною відмінністю першого та другого рівнів управління є можливості державного регулювання оперативно впливати на об'єкти управління з метою забезпечення керованості економічного розвитку агропромислового комплексу України. Якщо у першому розглянутому випадку реакція системи на зміну нормативно-правового поля завжди буде відбуватись зі значними запізненнями, яких неможливо позбутись, то другий випадок повністю

³⁷ Удовенко А.О. Проблеми процедури аналізу регуляторного впливу проектів нормативно-правових актів. Проблеми економіки, 2017. №2. С. 98-103.

³⁸ Шибаєва Н. В. Формування та реалізація організаційно-економічного механізму регуляторної політики в аграрній сфері. Вісник Харківського національного технічного університету сільського господарства імені Петра Василенка, 2017. Вип. 182. С. 266-278.

залежить від регламенту прийняття рішень. Спрощення відповідних процедур є резервом покращення керованості системи.

Згідно³⁹, до державних регуляторних органів, які мають повноваження удосконалювати та здійснювати правове регулювання господарських та адміністративних відносин на території України, що мають безпосереднє відношення до розвитку агропромислового сектору, належать: Верховна Рада України, Президент, Кабінет Міністрів, міністерства та органи місцевого самоврядування.

Конституція України у статті 6⁴⁰ поділяє державну владу на території країни на законодавчу, виконавчу та судову. З них, регуляторною діяльністю займаються законодавча та виконавча гілки державної влади. Щодо Президента, то згідно Конституції він не належить до їх складу, а є главою держави, гарантує її додержання, державний суверенітет та територіальну цілісність. Через Раду національної безпеки і оборони Президент України здійснює контроль та координацію діяльності виконавчої влади в безпековому та оборонному секторах. Узагальнимо організаційно-правові аспекти державної регуляторної політики законодавчої влади в Україні, в рамках процесного підходу в управлінні.

До складу законодавчої влади, стаття 75, входить єдиний орган – це Верховна Рада України у складі 450 депутатів. Вона наділена повноваженнями у прийнятті законів, постанов та інших правових актів, стаття 91, шляхом таємного голосування більшістю від конституційної кількості голосів. Дія принципу верховенства права, який гарантується у статті 8 Конституції України полягає в тому, що закони не можуть суперечити Конституції, яка має найвищу юридичну силу. В свою чергу, інші регуляторні акти приймаються на основі законів й повинні їм відповідати. Суб'єктами законодавчої ініціативи в Україні виступають: народні депутати Верховної Ради, Президент та Кабінет Міністрів. Вони наділені повноваженнями подавати законопроекти до Верховної Ради. При цьому, стаття

³⁹ Про засади державної регуляторної політики у сфері господарської діяльності. Закон України №1160-IV від 11.09.2003 р. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1160-15#Text>

⁴⁰ Конституція України від 28.06.1996 р. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>

92 регламентує ті регуляторні аспекти, які мають безпосереднє відношення до функціонування економіки та визначаються виключно на рівні законів

До них відносяться:

- питання використання природних ресурсів;
- правовий режим власності, засади й гарантії підприємницької діяльності;
- антимонопольне регулювання з метою забезпечення конкурентного середовища на ринку;
- засади зовнішньоекономічної діяльності та митного регулювання;
- порядок утворення та режими функціонування вільних економічних зон, відмінних від загального;
- засади функціонування фінансового, кредитного та інвестиційного ринків;
- система бюджетного устрою та бюджетна політика в Україні, а також система оподаткування з визначенням індивідуальних податків та зборів.

Кожний спрямований до Верховної Ради України законопроект протягом 5 днів подається на попередній розгляд до профільного комітету, який може тривати до 30 днів. До цього процесу також можуть бути долучені й інші комітети, які мають до нього відношення. В результаті, законопроект: знімається з розгляду, якщо протягом цього часу він втратив свою актуальність; повертається авторам на подальшу доробку, з метою усунення зауважень головного комітету; включається до порядку денного ВРУ протягом наступних 30 днів. В останньому випадку, текст зареєстрованого законопроекту у п'ятиденний термін надається народним депутатам, з висновками профільного та інших комітетів. Причому, вони повинні його отримати не пізніше, ніж за 7 днів до початку розгляду на сесії ВРУ. Згідно 93 статті Конституції України⁴¹, позачерговий розгляд відбувається у випадках, якщо внесений Президентом законопроект є невідкладним.

Безпосередній розгляд законопроектів ВРУ відбувається за процедурою трьох читань. Після проведення процедури трьох читань, текст прийнятого закону оформлюється протягом 10 днів головним комітетом та передається на

⁴¹ Конституція України від 28.06.1996 р. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>

підпис голові ВРУ. Відповідно, голова ВРУ повинний його підписати у строк від 2 до 5 днів та невідкладно направити Президенту України. Президент України протягом 15 днів повинний підписати отриманий закон та офіційно оприлюднити його. У разі незгоди з окремими положеннями документу, Президент має право вето. В такому випадку, він повертає закон до ВРУ для повторного розгляду, з урахуванням його правок та пропозицій. Верховна Рада може подолати вето, якщо під час голосування, закон набере дві третини від її конституційного складу. Це зобов'язує Президента України підписати та оприлюднити закон у десятиденний строк. Іншими рішеннями можуть бути: повне, або часткове прийняття його пропозицій з відповідним доопрацюванням; відхилення документу тощо. Офіційне оприлюднення прийнятого закону відбувається у друкованих виданнях, таких як: «Офіційний вісник України» та «Урядовий кур'єр».

Таким чином, описана вище законодавча процедура, метою якої є прийняття Закону ВРУ, як регуляторного акту, згідно зазначених термінів здійснення окремих її етапів займає достатньо тривалий час:

- якщо брати максимально можливий строк кожного етапу, дворазове повернення законопроекту на доробку у першому та другому читаннях, то строк прийняття такого регуляторного акту може тривати до 210 днів;

- за аналогічних умов, якщо відповідний Закон України приймається в цілому у першому читанні, термін проходження всієї процедури буде займати 100-110 днів;

- у випадку максимального скорочення дозволених строків, термін прийняття відповідних рішень може становити 45-50 днів.

Вказані терміни можуть подовжуватись, якщо робота над законопроектом переходить на наступну сесію ВР, коли попередня завершується в липні кожного року, а наступна розпочинається в вересні. Маємо ситуацію, коли важливі регуляторні законодавчі ініціативи мають тривалий лаг запізнення між необхідністю їхнього впровадження та реальними практичними змінами.

Іншими нормативно-правовими документами Верховної Ради України є постанови. Порядок їхнього розгляду та прийняття відповідає процедурі, що використовується при розгляді законопроектів у першому читанні. Прийняття, або відхилення відповідного рішення відбувається в цілому. Прийнята постанова підписується та оприлюднюється Головою ВРУ, а також не пізніше наступного дня публікується в офіційних друкованих виданнях. До переліку основних питань, які вирішуються виключно постановами ВРУ (регулюють економічну сферу), належать⁴²:

– призначення чи надання згоди на призначення вищих державних посадових осіб, таких як: прем'єр-міністр, Голова Національного Банку, Рахункової Палати, Центральної Виборчої комісії та інших;

– визначення основних напрямів бюджетної політики, формування висновків та пропозицій, обговорення та схвалення діяльності Кабінету Міністрів України.

З урахуванням вищесказаного можна стверджувати, що постанови Верховної ради України не є регуляторними актами, що регламентують господарські та адміністративні відносини між суб'єктами підприємницької діяльності. Тому, регуляторна політика ВРУ в економічній сфері обмежується лише законотворчою діяльністю з визначених напрямків.

Узагальнивши організаційно-правові аспекти щодо порядку реалізації державної регуляторної політики законодавчою гілкою влади в Україні, варто акцентувати увагу на тому, що особливостями її реалізації є: значний часовий лаг запізнення між законодавчою ініціативою, прийняттям відповідних рішень, їх виконанням та отриманням позитивного ефекту; регуляторна діяльність на рівні законів України визначає основні пріоритети державної політики соціально-економічного, галузевого чи секторального розвитку, встановлюючи базові правила взаємовідношень між учасниками даного процесу, яким повинні підпорядковуватись інші регуляторні акти виконавчої гілки влади. Згідно до

⁴² Конституція України від 28.06.1996 р. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>

статті 6, займатись регуляторною діяльністю можуть виключно законодавча та виконавча гілки влади.

С. Мороз у своїй роботі⁴³ основну увагу приділяє процесному підходу у прийнятті регуляторних рішень щодо розвитку малого підприємництва в країні, який включає:

- системне та ситуативне планування нових й перегляд чинних регуляторних актів, з метою дерегуляції;
- підготовку проектів регуляторних актів на основі аналізу та непрямой оцінки їхнього впливу на діяльність суб'єктів господарювання;
- оприлюднення проектів запропонованих рішень та здійснення громадських обговорень та експертної експертизи;
- погодження проектів регуляторних актів, з урахуванням пропозицій експертів, уповноважених комісій, громадських слухань, міських рад. У разі необхідності, документи можуть бути спрямовані на подальшу доробку;
- оприлюднення в засобах масової інформації очікуваних показників результативності регуляторних актів.

Даний підхід дозволяє узагальнити та систематизувати процес прийняття рішень, однак, не містить взаємозв'язків з безпосередніми виконавцями кожного з етапів, що є недоліком. Також С. Мороз пропонує власну структурно-функціональну модель регуляторної політики, де проводить класифікацію наявних інструментальних засобів впливу й пов'язує їх з завданнями розвитку малого підприємництва в Україні.

Ще одним напрямком досліджень вітчизняних вчених при вивченні організаційних аспектів здійснення регуляторної політики на державному рівні є інституційне середовище та його удосконалення для покращення економічних умов взаємодії економічних суб'єктів⁴⁴.

⁴³ Мороз С.Г. Регуляторна політика розвитку малого підприємництва в Україні: дис. ... канд. екон. наук: 08.00.03. Львів, 2019. 263 с.

⁴⁴ Чуб А. Організаційно-правові аспекти державної регуляторної політики виконавчої влади в Україні. Проблеми сучасних трансформацій. Серія: економіка та управління, 2022. №4. DOI: <https://doi.org/10.54929/2786-5738-2022-4-03-04>

Узагальненням проблем інституційного середовища в Україні займалось багато науковців⁴⁵. Серед найбільш суттєвих вони відзначають:

- невідповідність діючих формальних правил й правових норм неформальним;
- наявні суперечності між регуляторними актами;
- вибіркоче застосування законодавства державними органами для політичної та економічної боротьби з конкурентами, подвійні стандарти у прийнятті рішень;
- саботаж інституційних перетворень з метою їхньої консервації.

Зазначається, що вказані проблеми негативним чином викривлюють економічні стимули господарської діяльності й цивілізований ринок чистої конкуренції, який є основою для розвинутих країн.

Основним змістом діяльності виконавчої влади є забезпечення публічного управління економікою на кожному рівні та надання населенню й суб'єктам господарювання адміністративних послуг. Окрему увагу слід звернути на функціональне призначення державних органів в контексті їхнього впливу на економіку України, оскільки кожний з них має свій правовий статус та повноваження. Відповідно до них, вказані органи можуть приймати підзаконні правові акти, в тому числі й ті, що визначають регуляторну політику на тактичному рівні.

Вищим органом виконавчої влади є Кабінет Міністрів України, який в своїй діяльності тісно співпрацює, координує та контролює центральні й місцеві органи державної влади. Він є відповідальним, підконтрольним та підзвітним Президенту України та ВРУ⁴⁶. Головними завданнями діяльності КМУ є:

1. Забезпечення конституційних вимог щодо державного суверенітету, економічної безпеки, прав та свобод громадян;
2. Розробка загальнодержавних й цільових програм та стратегій соціально-економічного, науково-технічного й культурного розвитку;

⁴⁵ Шибаєва Н.В. Інституційне середовище як фактор формування та реалізації регуляторної політики. Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: Економіка, 2016. Вип. 2 (48). С. 115-120.

⁴⁶ Про Кабінет Міністрів України. Закон України №794-VII від 27.02.2014 р. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/794-18#Text>

3. Проведення соціально-економічної політики у всіх сферах діяльності, в межах та з метою реалізації державної стратегії розвитку: фінансової, бюджетної, інвестиційної, інноваційної, податкової, галузевої, соціального захисту та зайнятості населення, охорони здоров'я, науки, освіти, культури, раціонального природокористування тощо;

4. Забезпечення вільних умов ведення бізнесу та розвитку всіх форм власності у відповідності до критеріїв ринкової економіки;

5. Забезпечення безпеки як в середині держави за рахунок правоохоронних органів, так й обороноздатності країни в цілому.

Згідно поставлених завдань, Кабінет Міністрів України має широкі повноваження у плануванні та здійсненні регуляторної діяльності в соціально-економічній сфері:

- державне регулювання галузевого розвитку та національної економіки в цілому, бюджетна, фінансова, податкова, грошова політика та ціноутворення;

- антимонопольне регулювання й рівність перед законом для всіх форм господарювання, розвиток ринкової інфраструктури та підприємництва, соціальний захист населення;

- безпосередня розробка та впровадження регуляторної політики у господарських відносинах;

- визначення пріоритетних галузей промисловості, які потребують швидкого інноваційного розвитку, розробка та впровадження стратегій структурної перебудови економіки на цій основі;

- реалізація заходів із підтримки національних виробників та захисту прав споживачів, в тому числі, зовнішньоекономічної діяльності;

- забезпечення продовольчої безпеки держави на основі створення умов для розвитку сільського господарства, харчової промисловості та сільськогосподарського машинобудування;

- формування державного замовлення на власні потреби та резервних фондів матеріальних ресурсів, в тому числі, продуктів харчування;

– регуляторна діяльність в сфері трудових відносин, оплати праці, зайнятості населення, трудової міграції⁴⁷.

Ефективне виконання широкого спектру завдань з соціально-економічного, енергетичного та безпекового секторів, які покладені на КМУ, потребує розгалуженої організаційної структури, які представлені профільними міністерствами, що належать до центральних органів виконавчої влади.

Окрім міністерств, до центральних органів виконавчої влади, певні з яких наділені регуляторними функціями, належать: державні агентства, служби, інспекції, центральні органи зі спеціальним статусом та колегіальні⁴⁸. Розглянемо їх більш детально:

– державні агентства – створюються для управління об'єктами, що знаходяться у державній власності. До їх числа входять агентства лісових та водних ресурсів, меліорації й рибного господарства, інфраструктурних проєктів, запобігання корупції та інші;

– державні служби – створюються для надання адміністративних послуг як фізичним, так і юридичним особам. Наприклад, з питань безпечності харчових продуктів та захисту споживачів, експортного контролю, казначейська, з питань праці тощо;

– державні інспекції – мають на меті здійснення контрольно-наглядових функцій за законністю діяльності органів виконавчої влади, фізичних та юридичних осіб. Наприклад, екологічна, енергетичного нагляду, ядерного регулювання, архітектури та містобудування;

– центральні органи зі спеціальним статусом – вирішують особливі задачі державного управління та керуються в своїй діяльності окремим законодавством. До їх числа належать антимонопольний комітет, фонд державного майна, телебачення та радіомовлення, бюро економічної безпеки, пенсійний фонд, національна поліція тощо;

⁴⁷ Чуб А. Організаційно-правові аспекти державної регуляторної політики виконавчої влади в Україні. Проблеми сучасних трансформацій. Серія: економіка та управління, 2022. №4. DOI: <https://doi.org/10.54929/2786-5738-2022-4-03-04>

⁴⁸ Про центральні органи виконавчої влади. Закон України №3166-VI від 17.03.2011 р. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3166-17#Text>

– колегіальні органи, або національні комісії – це юридично оформлені певні групи осіб, які колегіально приймають рішення за сферами своєї діяльності: зв'язку та інформатизації, енергетики та комунальних послуг, цінних паперів та фондового ринку.

Діяльність перелічених вище центральних органів узгоджується та координується міністрами, до чийх міністерств вони напряму підпорядковані.

Окремо слід відмітити Державну регуляторну службу, яка також входить до складу центральних органів виконавчої влади та напряму підпорядковується Кабінету Міністрів України. В своїй діяльності вона керується визначеною законодавчо процедурою й має певні горизонтальні та вертикальні організаційні взаємозв'язки з іншими органами виконавчої влади, організаціями та експертними середовищами.

Ще однією гілкою виконавчої влади є місцеві органи, які складаються з місцевих державних адміністрацій та органів місцевого самоврядування. В залежності від рівнів підпорядкування за територіальною ознакою, розрізняють обласні, сільські, селищні, міські та районні місцеві органи. Така структура виконавчої влади спрямована на посилення ролі та розвиток місцевого самоврядування.

Діяльність місцевих державних адміністрацій регламентується Законом України «Про місцеві державні адміністрації»⁴⁹. До їхніх основних завдань належать:

– виконання державних та розробка й виконання регіональних програм соціально-економічного й культурного розвитку та природоохоронних заходів з додержанням законності та правопорядку;

– підготовка, схвалення та виконання місцевих бюджетів у тісній співпраці з органами місцевого самоврядування на основі балансів трудових, матеріальних та фінансових ресурсів в регіонах, нормативів бюджетної забезпеченості, а також державних потребах у закупівлі товарів та послуг;

⁴⁹ Про місцеві державні адміністрації. Закон України №586-XIV від 09.04.1999 р. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/586-14#Text>

– створення умов для розвитку підприємництва та реалізація державної регуляторної політики, в тому числі, у переробній промисловості та сільському господарстві.

Голови місцевих державних адміністрацій також мають повноваження видавати розпорядження, які згідно⁵⁰ ⁵¹ є регуляторними актами та є обов'язковими до виконання всіма юридичними та фізичними особами, органами влади, посадовцями та організаціями, що розташовані на відповідній території. У своїй діяльності вони відповідальні та підзвітні перед Президентом України та Кабінетом Міністрів, а також взаємодіють з міністерствами та іншими центральними органами виконавчої влади.

Здійснення регуляторної діяльності повинно супроводжуватись тісною співпрацею місцевих державних адміністрацій з громадськими об'єднаннями різних видів щодо обґрунтування рішень, які стосуються відносин між суб'єктами господарювання та владою. Реформа місцевого самоврядування наділила територіальні громади реальною здатністю вирішувати свої проблеми в межах діючого законодавства через формування відповідних рад на виборчій основі. Фінансовою основою забезпечення функціонування місцевих рад є доходи бюджетів відповідних рівнів⁵².

Згідно повноважень, визначених у Конституції України⁵³, місцеві ради: затверджують програми соціально-економічного розвитку регіонів та контролюють їх виконання державними адміністраціями; затверджують та контролюють виконання бюджетів; визначають перелік місцевих податків та зборів⁵⁴.

⁵⁰ Про місцеві державні адміністрації. Закон України №586-XIV від 09.04.1999 р. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/586-14#Text>

⁵¹ Про місцеве самоврядування в Україні. Закон України №280/97-ВР від 21.05.1997 р. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-%D0%B2%D1%80#Text>

⁵² Чуб А. Організаційно-правові аспекти державної регуляторної політики виконавчої влади в Україні. Проблеми сучасних трансформацій. Серія: економіка та управління, 2022. №4. DOI: <https://doi.org/10.54929/2786-5738-2022-4-03-04>

⁵³ Конституція України від 28.06.1996 р. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>

⁵⁴ Про місцеве самоврядування в Україні. Закон України №280/97-ВР від 21.05.1997 р. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-%D0%B2%D1%80#Text>

Згідно Закону України «Про засади державної регуляторної політики у сфері господарської діяльності»⁵⁵, дані органи визнані регуляторними й безпосередньо реалізують державну політику з даного напрямку на місцях:

– кожний проект місцевого регуляторного акту повинний пройти експертну оцінку свого впливу на економічне середовище та суб'єктів господарювання, інтереси яких він зачіпає та в разі необхідності – бути спрямований на доробку. Також, обов'язковою процедурою є його оприлюднення для інформування громадськості та збору зауважень;

– після аналізу регуляторного впливу, відповідний проект регуляторного акту вноситься на розгляд сесії місцевої ради.

2.2 Основні аспекти регуляторної економічної політики ЄС

При дослідженні організаційно-правових аспектів законодавчої та виконавчої влади актуальним також залишається питання, як даний процес відбувається в Європейському Союзі, про що зазначає Т. Зінчук⁵⁶. Кожна країна-член ЄС має власне законодавство, яке по аналогії з Україною, передбачає імплементацію регуляторних норм ЄС у національному правовому полі⁵⁷. В даному випадку, нас буде цікавити саме ухвалення відповідних рішень центральними органами ЄС на наднаціональному рівні. Перш за все слід зазначити, що на відміну від США, Європейський Союз не є федерацією. Також, він не є організацією для співробітництва урядів країн між собою, як ООН. ЄС – це об'єднання демократичних держав, які делегували частину власних повноважень з прийняття рішень щодо спільного соціально-економічного розвитку, торгівлі та міжнародної політики наднаціональним інститутам, що засновані ними на демократичних засадах⁵⁸. На сьогоднішній день, до процесу прийняття регуляторних рішень на всій території ЄС, залучені наступні спільні

⁵⁵ Про засади державної регуляторної політики у сфері господарської діяльності. Закон України №1160-IV від 11.09.2003 р. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1160-15#Text>

⁵⁶ Зінчук Т.О. Аграрна політика країн ЦСЄ у контексті інтеграції до ЄС: реалії та перспективи для України. Економіка України, 2006. №4. С. 74-88.

⁵⁷ Антонюк Д.А. Розвиток інституціональної інфраструктури підприємництва регіону в процесі європейської інтеграції : монографія. Львів: ДУ «Інститут регіональних досліджень НАН України», 2015. 341 с

⁵⁸ Мороз С.Г. Узагальнення світового досвіду регуляторної політики розвитку малого підприємництва. Вісник Львівського торговельно-економічного університету. Серія: Економічні науки, 2019. №57. С. 14-20.

інститути: Європейська Рада, Європейський Парламент, Рада Європейського Союзу та Європейська Комісія. Розглянемо їх більш детально.

Європейська Рада не є офіційним органом, тому формальних функцій вона не має. Однак, її членами є глави держав, або урядів, які на регулярних неформальних самітах формують спільний порядок денний стратегічного напрямку соціально-економічного розвитку, зовнішньої та безпекової політики всього ЄС, виступаючи тим самим, основним джерелом рушійної сили. Склад Європейської Ради не є чітко визначеним й може змінюватись, проте, не більше двох посадових осіб від кожної держави. Як правило, чергові саміти проводяться 4 рази на рік, позачергові – для вирішення важливих політичних питань, по мірі їхнього виникнення. Оскільки країни-члени ЄС також формують Раду Європейського Союзу, яка є вищим директивним органом, Європейська Рада дійсно відіграє найбільш важливу роль у формуванні єдиної спільної позиції. Інтереси всіх зацікавлених сторін представлені наступними офіційними органами:

- Європейський Парламент – обирається громадянами ЄС кожні 5 років, є виразником їх інтересів та єдиним демократично обраним інститутом в системі наднаціональних органів;

- Рада Європейського Союзу – виражає інтереси країн-членів ЄС. Її представниками є міністри національних урядів, склад яких залежить від специфіки питань, що розглядаються. Всього існує 9 різних складів Ради ЄС: зовнішня політика, економіка та фінанси, право, соціальний розвиток, конкурентоспроможність, транспорт, сільське господарство, охорона навколишнього середовища, освіта та культура;

- Європейська Комісія – представляє інтереси всього ЄС, у складі комісарів, по одному від кожної країни, що затверджується кожні 5 років. Політично, комісари повинні бути незалежними від урядів своїх країн.

Законодавчу владу в Європейському Союзі представляють Європейський Парламент та Рада Європейського Союзу, виконавчу – Європейська Комісія. Перші два органи можуть лише приймати законодавство, а Європейська Комісія має виключне право законодавчої ініціативи. Проте, Парламент може звертатись

до неї зі своїми пропозиціями. Такий розподіл повноважень необхідний для того, щоб законодавство ЄС було орієнтованим на реалізацію інтересів всього міждержавного об'єднання, а не окремого підприємства, галузі економіки чи окремої держави. На відміну від парламентів кожної країни, Європейський Парламент не має повноважень до самостійного ухвалення законодавчих ініціатив. Разом із ним, законопроекти одночасно повинні проходити процедуру прийняття у Раді ЄС. Крім того, за деякими найбільш важливими сферами, Рада ЄС може самостійно приймати законодавство, лише проводячи консультації з Парламентом. До таких сфер належать: сільське господарство, економіка та фінанси, міграційна та візова політика.

До функцій Європейського Парламенту належать:

- прийняття законодавства ЄС, разом із Радою ЄС за ініціативою Європейської Комісії, якщо воно відноситься до його компетенції. Причому, представники Європейської Комісії повинні бути присутніми на всіх сесіях Парламенту, для аргументації своїх пропозицій;

- здійснення бюджетних повноважень у вигляді прийняття проекту бюджету ЄС, разом із Радою. Має можливість впливати на планові обсяги витрат, а також контролювати цільове використання бюджетних коштів;

- здійснення нагляду за іншими органами ЄС на демократичних засадах. Зокрема, Парламент затверджує особовий склад Європейської Комісії та її Голову, розглядає та обговорює її звіти, а у разі необхідності – виносить їй вотум недовіри та ініціює відставку; розглядає особисті скарги громадян ЄС.

Щодо регулювання господарської діяльності, після затвердження регуляторних актів, національні органи державної законодавчої та виконавчої влади країн-учасників ЄС повинні привести власне правове поле у відповідності до наднаціонального законодавства. Функціональні обов'язки Ради Європейського Союзу є набагато ширшими:

- прийняття законодавства ЄС та здійснення бюджетних повноважень, разом із Парламентом;

– координація проведення економічних реформ та соціально-економічної політики країн-членів ЄС. В даному випадку працює «відкритий метод координації», коли кожна країна проводить самостійну політику в сферах освіти, соціального захисту, ринку праці та охорони здоров'я на основі спільних цілей;

– представництво Європейського Союзу у міжнародній політиці за визначеними напрямками. Зокрема, Рада ЄС уповноважена укладати міжнародні угоди та договори з іншими державами світу, а також проводити переговори з ними щодо вступу до складу ЄС на основі Копенгагенських критеріїв;

– розробка спільної зовнішньої та безпекової політики ЄС, на основі настанов та рекомендацій Європейської Ради. Оскільки дана сфера має пряме відношення до національного суверенітету країн, вона знаходиться під їхнім безпосереднім контролем. Рада ЄС, в свою чергу, забезпечує міжурядове співробітництво між ними;

– координація функціонування судових установ та поліції на рівні держав-членів ЄС. Метою є забезпечення рівності демократичних свобод, правового захисту та безпеки на всій території ЄС. Це пов'язано із правом громадян вільно обирати місце свого проживання та роботи.

Таким чином, вказаний орган здійснює регуляторні повноваження в межах перших двох функцій. Що стосується Європейської Комісії, вона приймає безпосередню участь у всіх стадіях колегіального прийняття рішень органами влади ЄС. До її функцій належать⁵⁹:

– виключне право законодавчої ініціативи, які надсилаються Парламенту та Раді ЄС. Комісія розробляє законопроекти лише в тих випадках, коли досліджувана проблема не може бути вирішена в рамках законодавства окремої країни. Їх розробка відбувається у тісній співпраці з консультативними та науковими комітетами, а також експертними групами. Крім того, Комісія зобов'язана відповідати на всі запити членів парламенту щодо запропонованих змін;

⁵⁹ Прокопенко Л.Л. Теорія та практика Європейського врядування : навчальний посібник. Днепр: ДРІДУ НАДУ. 2009. 215 с.

– загальне керівництво та контроль щодо втілення політики ЄС та бюджетування на рівні кожної країни. Якщо будь-яка держава-член не виконує своїх фінансових зобов'язань, для вирішення спірних питань Комісія звертається до Європейського Суду Аудиторів. Також вона має повноваження застосовувати до конкретних компаній санкції ЄС у вигляді штрафів та виплат неустойки, у випадках порушення ними конкурентного законодавства;

– контроль за дотриманням європейського законодавства всіма країнами виконується у співпраці з Європейським Судом. Найбільше порушень виявляється у функціонуванні єдиного внутрішнього ринку через бажання окремих країн захистити власних товаровиробників політикою протекціонізму;

– представництво держав ЄС у міжнародних відносинах. Це дає можливість всім країнам відстоювати спільні інтереси за кордоном. Зокрема, Комісія уповноважена проводити переговори з третіми країнами щодо укладання угод про асоціацію.

Таким чином, нами було розглянуто принцип організації центральних органів влади в ЄС, що одночасно поєднує інтереси окремих громадян, країн членів, що входять до його складу та Європейського Союзу в цілому. Координація дій між Європейською Радою, Парламентом, Радою ЄС та Європейською Комісією відбувається на основі формальних та неформальних відносин. Кожний інститут, за винятком Європейської Ради, має свої функціональні обов'язки. Результатом їхньої спільної роботи, в тому числі, є принципи регуляторного управління, які розповсюджуються на всю територію ЄС та полягають у суцільному сприянні розвитку малого та середнього підприємництва.

Особливістю цих принципів є практична спрямованість на досягнення конкретних цілей та розроблена система заходів, які повинні цьому сприяти^{60 61}. Далі, кожна країна-учасник повинна привести до відповідності власне регуляторне законодавство, шляхом його адаптації до вищезгаданих норм.

⁶⁰ Мороз С.Г. Узагальнення світового досвіду регуляторної політики розвитку малого підприємництва. Вісник Львівського торговельно-економічного університету. Серія: Економічні науки, 2019. №57. С. 14-20.

⁶¹ Калашнікова Т. Тенденції та перспективи розвитку спільної аграрної політики ЄС у контексті концепції сталого розвитку. Вісник Київського національного університету ім. Т. Шевченка: Економіка, 2018. №2 (197). С. 24-30.

Контроль за виконанням цього покладений на Європейську Комісію, яка також уповноважена звертатись до Європейського Суду щодо грубих порушень окремими державами.

Також необхідно зупинитись на тому, яким чином кожна з країн може виражати власні інтереси та впливати на процеси прийняття рішень центральними органами ЄС. По-перше, Президент, або голова Уряду країни приймає участь в роботі самітів Європейської Ради, де формується загальний стратегічний напрямок розвитку, або приймаються політичні рішення щодо найбільш важливих соціально-економічних проблем. По-друге, члени національних урядів входять до складу Ради ЄС, яка приймає наднаціональне законодавство та може впливати на процес його підготовки та узгодження. По-третє, депутати Парламенту обираються кожною країною шляхом проведення демократичних виборів. Ініціювати законотворчу діяльність вони мають змогу шляхом відповідних запитів та пропозицій до Європейської Комісії. Таким чином, збалансованість повноважень розглянутих інститутів дозволяє приймати демократичні рішення, що узгоджуються як з інтересами кожної країни, так й Європейського Союзу в цілому.

Отже, оскільки стратегічним напрямком розвитку України є Євроінтеграція, то вітчизняне правове поле повинно максимально відповідати діючому законодавству Європейського Союзу. В тому числі, це стосується регуляторної діяльності. Як ми бачили раніше, Україна має значні проблеми з ефективністю впровадження таких заходів через відсутність чітких цілей та недостатню правову дисципліну.

РОЗДІЛ 3

НАПРЯМИ УДОСКОНАЛЕННЯ РЕГУЛЯТОРНОЇ ЕКОНОМІЧНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ

3.1. Засоби та інструменти організації ефективної регуляторної політики в національній економіці

Категорія економічної ефективності передбачає відносне порівняння отриманого результату до понесених втрат. Що стосується державної регуляторної політики, де результатом діяльності є зміни у законодавчій базі, які удосконалюють господарські та адміністративні відносини між органами влади та підприємствами, при визначенні її ефективності виникає ряд проблем. Перш за все, це неможливість достовірної кількісної оцінки складових економічної ефективності від запропонованих змін на макрорівні. Такі рішення найчастіше спираються на прогностичні значення та результати опитувань певних експертних середовищ. На підтвердження цього слід навести Постанову КМУ «Про затвердження методик проведення аналізу впливу та відстеження результативності регуляторного акта» №308 від 11.03.2004 р., де формалізується вказана процедура⁶². В. Криленко в своїй роботі⁶³ зазначає, що незважаючи на широке висвітлення проблем регуляторної політики у працях вітчизняних науковців, категорія її ефективності розглядається опосередковано. Це зумовлює актуальність даного дослідження. Варто зазначити, що вплив конкретного регуляторного акту неможливо кількісно оцінити на основі статистичних даних через одночасну дію множини як зовнішніх, так і внутрішніх факторів.

Так, згідно до⁶⁴, Державна регуляторна служба України повинна сприяти всебічному усуненню перешкод до розвитку підприємництва, в тому числі, за

⁶² Про затвердження методик проведення аналізу впливу та відстеження результативності регуляторного акта. Постанова КМУ №308 від 11.03.2004 р. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/308-2004-%D0%BF#n14>

⁶³ Криленко В.І. Сучасні підходи до оцінки ефективності регуляторної політики. Бухгалтерський облік, аналіз та аудит: проблеми теорії, методології, організації, 2014. № 1. С. 144-151.

⁶⁴ Про деякі питання Державної регуляторної служби України. Постанова КМУ №724 від 24.12.2014 р. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/724-2014-%D0%BF#n10>

рахунок дерегуляції⁶⁵. Відповідно, скорочення кількості функціонуючих підприємств є свідченням того, що господарська діяльність в умовах існуючих законодавчих обмежень є нерентабельною. Причинами цього можуть бути: відсутність доступу до позикового капіталу, недостатній обсяг інвестицій, державне регулювання цін, надмірний податковий тиск та інше. В таких несприятливих умовах господарювання, першими відчують проблему нестачі ресурсів найбільш вразливі, малі та мікропідприємства. За ними буде йти середній та великий бізнес. Наприклад, найбільшою статтею видатків бюджету країн Європейського Союзу є підтримка сільськогосподарських товаровиробників через відповідні законодавчі процедури. У цьому випадку, коливання ділової активності в галузі, які викликані циклічністю економічного розвитку, або погодними умовами, будуть пом'якшуватись.

Дослідження та аналіз організаційно-правових аспектів державної регуляторної політики законодавчої та виконавчої влади в Україні показав, що регуляторними функціями наділені більшість з цих органів^{66 67}. З іншої сторони, впровадження реформи децентралізації та активний розвиток місцевого самоврядування в останні роки наділив місцеві органи виконавчої влади реальними повноваженнями та сприяв зростанню доходів місцевих бюджетів. Місцеві державні адміністрації очолюються головами, які за поданням КМУ призначаються на посади Президентом України.

Актуальність розглянутої проблеми зумовлена не лише об'єктивною необхідністю розвитку сектору державного управління, але й взятими зобов'язаннями України в межах Угоди про асоціацію з країнами Європейського Союзу, програм співпраці з МВФ, Світовим банком.

⁶⁵ Верховод О.М. Іноземний досвід дерегулювання господарської діяльності. Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія юридичні науки, 2019. Вип. 1. Т. 1 С. 228-233.

⁶⁶ Про засади державної регуляторної політики у сфері господарської діяльності. Закон України №1160-IV від 11.09.2003 р. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1160-15#Text>

⁶⁷ Про місцеве самоврядування в Україні. Закон України №280/97-ВР від 21.05.1997 р. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-%D0%B2%D1%80#Text>

Законом України «Про засади державної регуляторної політики у сфері господарської діяльності»⁶⁸ регламентуються наступні ключові етапи в ході її здійснення:

1. *Планування регуляторної діяльності.* Передбачає складання перспективних планів на наступний рік щодо підготовки нових, перегляду та коригувань чинних документів для їх актуалізації шляхом усунення застарілих норм та правових протиріч, або повного скасування.

2. *Підготовка та прийняття регуляторного акту.* Процедура розпочинається з аналізу регуляторного впливу, де розробник: визначає проблему, яку необхідно вирішити; здійснює обґрунтування, чому вона не вирішується дією ринкових механізмів, або чинним правовим полем; аргументує очікувані результати на основі визначених показників результативності; оцінює альтернативні способи та заходи їх досягнення⁶⁹.

Дана методика аналізу розробляється Кабінетом Міністрів України й є обов'язковою для всіх розробників документів. Далі виконується оприлюднення проекту документа в друкованих засобах масової інформації та збору зауважень від всіх зацікавлених осіб та організацій. Державний орган зобов'язаний їх розглянути та задовольнити, або аргументувати причини відхилення. Після цього, орган виконавчої влади, який є ініціатором змін, повинний погодити проект документа з Державною регуляторною службою. У випадку погодження, акт приймається, оприлюднюється та набуває чинності. Обов'язковою складовою є наявність базового обґрунтування його результативності за показниками, що були обрані на етапі аналізу регуляторного впливу. Якщо акт не погоджується, на вимогу розробника дане рішення може бути оскаржено в центральному органі виконавчої влади, який відповідає за розробку та впровадження державної економічної політики. В даному випадку ним виступає Міністерство розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства. За результатами розгляду, може

⁶⁸ Про засади державної регуляторної політики у сфері господарської діяльності. Закон України №1160-IV від 11.09.2003 р. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1160-15#Text>

⁶⁹ Чуб А.В. Механізм державної регуляторної політики в Україні на основі алгоритму прийняття та відстеження правових актів. Проблеми сучасних трансформацій. Серія: Економіка та управління, 2022. № 6. DOI: <https://doi.org/10.54929/2786-5738-2022-6-03-01>.

бути прийнято рішення про доопрацювання проекту та повторного погодження з ДРС, або про його прийняття.

3. *Відстеження результативності регуляторного акту.* Даний етап передбачає повторний та періодичний аналіз ефективності вже діючих регуляторних документів за затвердженою системою показників тим органом, який його приймав. Вперше такий аналіз проводиться від одного до двох років від дати набуття їхньої чинності, далі – кожні три роки. Результати повинні оприлюднюватись у вигляді звітів у друкованих засобах масової інформації та проходити процедуру громадських обговорень. Після цього дія регуляторних актів продовжується, або він спрямовується на перегляд. В останньому випадку слід повернутись до другого етапу алгоритму.

Алгоритм підготовки, прийняття та відстеження регуляторних рішень є обов'язковим для всіх органів державної виконавчої влади й є безперервним. З позиції системного підходу, останній етап алгоритму дозволяє своєчасно адаптувати чинне правове поле до змін зовнішнього середовища, підвищуючи його ефективність на шляху до дерегуляції господарських відносин. Тут слід зауважити, що в країнах Європейського Союзу розповсюдженою є практика, коли прийняття регуляторних норм чітко пов'язується зі строками їхньої дії. Після закінчення цих строків, вони скасовуються автоматично, що спрощує процес дерегуляції й дозволяє бізнесу планувати свою діяльність.

Зважаючи на запроваджену реформу децентралізації ми маємо ситуацію, в якій кожний регіон характеризується певною фінансовою автономією й безпосередньо впливає на формування та реалізацію стратегії свого розвитку. З іншої сторони, регуляторні ініціативи місцевих органів влади повинні йти в контексті визначених пріоритетів державної політики, при цьому узгодження взаємних інтересів та координація зусиль відбувається на етапі погодження всіх проектів Державною регуляторною службою. Головне місце в цьому процесі займає Державна регуляторна служба, яка має розгалужену структуру й складається з центрального та територіальних органів.

Її діяльність напряму підпорядковується й є підзвітною Кабінету Міністрів України та має на меті виконання наступних завдань:

- реалізує регуляторну політику в сферах нагляду та контролю господарської діяльності;
- координує дії органів виконавчої влади, інститутів громадянського суспільства та підприємництва з питань дерегуляції, для усунення перешкод розвитку реального сектору економіки.

Голову центрального органу ДРС призначає та звільняє з посади КМУ. В свою чергу, голова ДРС призначає та звільняє з посад голів територіальних органів ДРС, за погодженням з КМУ та місцевими державними адміністраціями. Свої пропозиції щодо формування державної регуляторної політики, голова ДРС вносить Міністру розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства. До їх складу входять як нові проекти, так й діючі закони України, акти Президента України та КМУ. Центральний орган ДРС також готує пропозиції щодо пріоритетних напрямків діяльності для своїх територіальних структур. Таким чином досягається взаємоузгодженість в діяльності різних гілок влади.

ДРС взаємодіє зі всіма іншими органами виконавчої влади, які наділені регуляторними функціями. Вона може звертатись до них із запитом про коригування чи втрату чинності діючих документів, які не відповідають вимогам законодавства. Через неї проходять всі нормативно-правові документи, з метою проведення їхньої експертизи та погодження, а також звіти про відстеження результативності регуляторних актів. Центральний орган ДРС також уповноважений здійснювати експертизу чинного законодавства на предмет виявлення порушень. Окрема увага в роботі ДРС всіх рівнів повинна приділятися побудові каналів комунікацій з громадянами, інститутами громадянського суспільства та представниками бізнесу, важність яких зазначалась раніше. Кінцевим результатом діяльності є оприлюднення всіх офіційних документів на веб-сайті.

Численні недоліки в реалізації державної регуляторної політики, на які звертали увагу різні вітчизняні науковці, обґрунтували необхідність дослідження

її координаційного механізму, в результаті чого можна зробити наступні висновки:

– існуючий на сьогоднішній день порядок планування, прийняття та відстеження регуляторних актів спирається на зарубіжний досвід, проте, ряд обов'язкових процедур не виконується належним чином. Зокрема, господарська діяльність залишається надмірно зарегульованою, а комунікації з громадськістю та бізнесом формально не працюють. Саме тому, вказані питання потребують систематичного контролю зі сторони центрального органу ДРС;

– для прискорення процесу дерегуляції необхідно максимально впроваджувати практику аналізу регуляторного впливу у всі сфери законодавчої діяльності, в тому числі Верховної Ради України. Крім того, необхідно переймати досвід країн ЄС, де регуляторні обмеження мають визначений термін дії.

Далі, розглядаючи методи, методології та інструменти організації ефективної регуляторної політики, неможливо не зупинитись на важливості інституційного середовища. Проаналізовані вище організаційно-правові аспекти даного виду діяльності базуються на державних інститутах та їх взаємодії. Якщо державні інститути не виконують покладені на них функції належним чином, вся система починає працювати над вирішенням своїх внутрішніх проблем. Увагу на необхідність розвитку інституціоналізму в системі державного управління звертала О. Гаража⁷⁰. Мельник М. у⁷¹ стверджує, що сучасні інституційні трансформації в світі формують нове бізнес-середовище, досвід яких обов'язково необхідно враховувати у вітчизняній практиці.

Для формування ефективної регуляторної політики, необхідно розуміти, яким чином здійснюється оцінка впливу регуляторних актів на малий бізнес. Відомо, що під регуляторним актом розуміється нормативно-правовий акт, що встановлює господарські та адміністративні відносини між суб'єктами господарювання та державними органами. Відповідно, регуляторна діяльність передбачає підготовку, прийняття, відстеження результативності та повторний

⁷⁰ Гаража О. Розвиток інституціоналізму в системі управління. Економіка АПК, 2017. №2. С. 54-61.

⁷¹ Мельник М.І. Формування бізнес-середовища України в умовах інституційних трансформації : монографія. Львів: ІРД НАН України, 2012. 568 с

перегляд змін у правовому полі для забезпечення досягнення поставленої мети. Окремо зазначається, що регуляторний вплив повинний враховувати економічні інтереси суб'єктів господарювання⁷². На вимогу даного Закону, Кабінет Міністрів України та Національний Банк спільно розробили Постанови, про затвердження методик проведення аналізу впливу та відстеження результативності регуляторних актів^{73 74}, враховуючи специфіку їх діяльності. Кожна з них передбачає наступну послідовність дій:

1. Визначення проблемної ситуації та цілей державного регулювання;
2. Пошук всіх альтернативних рішень для досягнення поставлених цілей та переваг кожного з них;
3. Розробка механізму та комплексу заходів для вирішення проблеми з відповідним економічним обґрунтуванням;
4. Визначення очікуваних результатів та ключових індикаторів ефективності регуляторного акту;
5. Розробка заходів з систематичного відстеження їхніх значень. Не важко помітити, що основним недоліком даного підходу є спрямованість на використання експертних методів оцінки та прийняття рішень, якість реалізації яких напряму залежить від їх компетентності. На підтвердження цього, окремим пунктом даних методик допускається використання ключових індикаторів, які не можуть бути виражені у кількісній формі. У цьому випадку необхідно виконувати їхній текстовий опис.

Той чи інший регуляторний акт може призводити до додаткових витрат у суб'єктів господарювання на його виконання. Прогнозування їхнього обсягу виконується за допомогою тесту малого підприємництва, або «М-тесту»⁷⁵. Його розробка відбувалась при сприянні Агентства з міжнародного розвитку США (USAID) на виконання Угоди про асоціацію України з Європейським Союзом.

⁷² Чуб А.В. Правове забезпечення оцінки впливу регуляторних актів на малий бізнес. Актуальні проблеми економіки, фінансів, обліку і права: теорія і практика: Міжнар. наук.-практ. конф. Полтава: ЦФЕНД, 2022. С. 13-14.

⁷³ Про затвердження методик проведення аналізу впливу та відстеження результативності регуляторного акта. Постанова КМУ №308 від 11.03.2004 р. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/308-2004-%D0%BF#n14>

⁷⁴ Про затвердження методик проведення аналізу впливу та відстеження результативності регуляторного акта Національного банку України. Постанова КМУ і НБУ №471 від 14.04.2004 р. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/471-2004-%D0%BF#Text>

⁷⁵ Ляпін Д.В. Тест малого підприємництва (М-тест) : посібник. Центр комерційного права. К: 2015 р. 65 с.

Головним завданням даного тесту є зменшення вартості державного регулювання для суб'єктів малого та середнього бізнесу, завдяки чому він став нормою політики ЄС, починаючи з 2008 р. Досвід економіко-статистичних досліджень говорить про те, що питома вага витрат малих підприємств на виконання вимог регуляторних актів є найбільшою. Далі, зі збільшенням розміру підприємств, питома вага цих витрат суттєво скорочується в десятки разів. Саме тому, малий бізнес найчастіше перебуває у не вигідному стані і потребує дерегуляції з боку держави. Ще одним завданням «М-тесту» було приведення вітчизняної класифікації підприємств за розмірами до Європейських норм, з метою забезпечення можливості міждержавного порівняння вказаних показників. Так, починаючи з 2012 р. в Україні до малих підприємств належать суб'єкти господарювання, річний обсяг реалізації яких не перевищує 10 млн. євро, а чисельність працюючих становить до 50 осіб. Відповідно, середніми вважаються підприємства з обсягом реалізації до 50 млн. євро та до 250 працівників.

Процедура «М-тесту» складається з наступних етапів:

– консультації з представниками малих та середніх підприємств стосовно впровадження нових регуляторних актів. Виконуються за допомогою круглих столів, спеціалізованих комітетів, або он-лайн форумів;

– попередня оцінка впровадження регуляторного акту з метою визначення, інтересам яких суб'єктів господарювання він може зашкодити. Якщо сферою впливу є лише великі підприємства, наступні етапи «М-тесту» не проводяться;

– кількісне вимірювання впливу регуляторного акту на збільшення витрат малого та середнього бізнесу за методом стандартних витрат. Вони включають прямі та адміністративні витрати підприємств, що пов'язані з даною законодавчою ініціативою, а також відповідні адміністративні витрати регуляторних та контролюючих органів;

– розробка коригуючих заходів з метою пом'якшення, або нівелювання впливу на малий бізнес. До таких заходів належать: тимчасове, часткове, або повне звільнення від нових зобов'язань; спрощення обов'язкової звітності, пряма фінансова допомога на компенсацію відповідних витрат.

Реалізація вказаних функцій покладена на Державну регуляторну службу України. Таким чином, можна зазначити, що в останні роки відбувається поступова інтеграція регуляторної політики України до вимог Європейського Союзу, що є позитивним.

На практиці механізм систематичного відстеження ефективності регуляторних актів та їх перегляду не реалізований в повній мірі й містить суттєві недоліки, на що в своїх роботах звертають увагу різні науковці. Зокрема, В. Малига у⁷⁶ прямо зазначає, що діюча процедура перегляду регуляторних актів не забезпечує їх відповідність задекларованим принципам регуляторної політики. Це ускладнює господарські правовідносини й знижує ефективність економічної діяльності.

Умовою проведення перегляду є відстеження результативності діючих актів за системою показників, покладених в основу їх прийняття. За результатами аналізу готується публічний звіт, на основі якого після громадських обговорень приймаються подальші рішення. До форм перегляду регуляторних актів В. Малига відносить: внесення змін та доповнень до тексту для усунення невідповідності їх змісту принципам регуляторної політики; зупинення дії, або повного скасування. Перша форма може застосовуватись до настання, або завершення певних обставин. Друга – якщо виявлені суперечності не можуть бути виправленими; визнання неконституційним, якщо даний документ порушує основні конституційні засади; залишення без змін⁷⁷.

Для підвищення ефективності даної процедури, автор пропонує сформулювати наступні принципи перегляду регуляторних актів:

– ініціативність – законодавчо встановлені строки перегляду кожні три роки можуть не відповідати поточній необхідності оперативного внесення змін. В таких випадках регуляторні органи повинні виходити із власної ініціативи;

⁷⁶ Малига В.А. Вплив перегляду регуляторних актів на реалізацію державної регуляторної політики. Науковий вісник Ужгородського національного університету : Серія: Право. Ужгород : Гельветика, 2014. Вип. 29. Т. 1. С. 190-193.

⁷⁷ Малига В.А. Вплив перегляду регуляторних актів на реалізацію державної регуляторної політики. Науковий вісник Ужгородського національного університету : Серія: Право. Ужгород : Гельветика, 2014. Вип. 29. Т. 1. С. 190-193.

– обґрунтованість – приймаючі рішення, регуляторний орган повинний мати особисту мотивацію від результатів дії прийнятих актів. Це буде сприяти підвищенню якості та обґрунтованості рішень;

– альтернативність – доцільність тієї чи іншої форми перегляду регуляторного акту повинна визначатись самим органом, що ініціював його прийняття;

– співрозмірність та об'єктивність – внесені під час перегляду зміни та доповнення до регуляторного акту повинні реально вирішувати проблему, а не носити декларативний характер. Крім того, кожний регуляторний орган повинний нести особисту відповідальність за прийняті рішення, тому їхній перегляд також цілком покладається на них;

– послідовність та конкретизація – зміст регуляторного акту повинний викладатись у логічній послідовності й спиратись на конкретні показники, що дозволяють кількісно вимірювати його ефективність.

На нашу думку такий підхід, з точки зору організаційно-економічного механізму не дозволить виправити існуючі недоліки. З однієї сторони він визнає, що діючі принципи державної регуляторної політики не вирішують поставлених на них завдань через свій загальний характер. Вони ніяким чином не пов'язані з регуляторною діяльністю й можуть використовуватись будь-яким органом державної законодавчої, або виконавчої влади, в ході ухвалення рішень в межах своєї компетенції. Тому, першочергового перегляду й уточнення потребують саме принципи регуляторної політики в Україні, у відповідності із досвідом країн-членів ЄС. На противагу цьому, автор пропонує власні принципи, щодо реалізації окремого етапу алгоритму прийняття та відстеження регуляторних актів. Хоча, ці принципи можна поширити на всі етапи згаданого алгоритму, в межах діяльності регуляторних органів.

Ефективність перегляду регуляторних актів В.Малига пропонує підвищувати за рахунок постійного коригування принципів державної регуляторної політики та перевірки дійсних документів на відповідність ним. Проте, слід нагадати, що зазначені принципи встановлюються Законом України.

Раніше ми наголошували, що розгляд та прийняття законопроектів у Верховній Раді України у найкращому випадку може тривати від 110 днів, у найгіршому – до 210 днів, без врахування міжсесійних перерв. Тому, завжди буде існувати значний лаг запізнення, протягом якого запропоновані зміни будуть втрачати актуальність. По-друге, за своїм визначенням, принципи не можуть зазнавати постійних коригувань, оскільки вони є основними твердженнями, або постулатами, на базі яких будується подальша стратегія розвитку. По-третє, зарубіжна практика виходить із першочергової вимоги про врахування інтересів МСП, в тому числі, полегшення відслідковування змін нормативно-правової бази. Якщо ж принципи державної регуляторної політики будуть зазнавати постійних змін, відповідного перегляду буде потребувати все нормативно-правове поле. На нашу думку, баланс між ефективністю та інтересами МСП слід знаходити у максимальній дерегуляції господарських та адміністративних відносин.

Отже, проблема недосконалості перегляду регуляторних актів існує, більшість запропонованих пропозицій щодо практичних заходів з їхнього вирішення є доцільними. Однак, організаційно-економічний механізм впровадження потребує удосконалення.

Повільні системні впровадження ринкових реформ не дозволяють досягти сталого економічного зростання протягом всієї новітньої історії України. Індикаторами цього є кризові явища, які систематично виникають в різних секторах національної економіки, що є свідченням низького рівня її конкурентоспроможності та адаптивності. Об'єктивними причинами такого стану є система державного управління з низькою ефективністю та високим рівнем корупції. Остання, в свою чергу, викривлює функції державного управління. Відомо, що в умовах західних демократій діяльність органів влади спрямована на реалізацію суспільних інтересів. Коли до цього додається корупційна складова, органи влади починають штучно створювати адміністративні обмеження для бізнесу з метою перерозподілу ресурсів на користь приватних осіб. Для постійного удосконалення якості управління будь-якими процесами, в практиці сучасного менеджменту використовують безперервний цикл Шухарта-Демінга,

який в літературі має назву PDCA. Він передбачає циклічну послідовність процесів: планування, виконання, контролю та коригування діяльності. Даний механізм показав високу ефективність в удосконаленні діяльності органів державної влади та місцевого самоврядування в країнах Європейського Союзу. Саме тому, даний підхід також було інтегровано у складі національного правового поля, зокрема⁷⁸.

Важливу роль у циклі Шухарта-Демінга, в сфері державного управління, відіграють його виконавці. Якщо безпосередню участь в його реалізації приймають лише посадові особи, вони не зацікавлені в кінцевому результаті. Тому, для успішного впровадження державної регуляторної політики, значна роль у плануванні, контролі та коригуванні відводиться громадськості. Дана норма також імплементована в українське законодавство, де передбачається обов'язкове залучення громадян, суб'єктів господарювання та їх об'єднань до процесу прийняття регуляторних рішень всіма гілками влади, на консультативному рівні.

Принцип прозорості та всеосяжного громадського контролю на кожному з етапів планування, підготовки та відстеження регуляторних актів задекларований у статті VI згаданого Закону України й передбачає:

– оприлюднення проектів регуляторних актів та результатів економічних розрахунків й експертних оцінок доцільності їх впровадження. Особлива увага звертається на додаткові витрати підприємств та державних органів, в порівнянні з корисним ефектом, який планується досягти;

– сприяння будь-яким формам публічного обговорення вказаних проектів. У разі необхідності, розробники зобов'язані дати письмові відповіді на отримані зауваження, або аргументовано їх відхилити;

– пряме залучення представників громадськості до аналізу та відстеження регуляторного впливу.

Причому, це є не лише необхідною, але й обов'язковою умовою прийняття відповідних правових актів. Це означає, що недотримання вказаних процедур є

⁷⁸ Ольшанський О.В. Процесне управління підприємствами у сучасних організаційно-економічних концепціях. Проблеми системного підходу в економіці, 2019. Вип. 4(2). С. 71-77.

повноправною підставою для судового скасування таких рішень, або неможливості їхнього прийняття.

За результатами проведеного дослідження можна зробити висновок, що вітчизняне законодавство в сфері засад державної регуляторної політики поступово адаптується до зарубіжних аналогів. Однак, ключова проблема низької ефективності органів виконавчої влади досі залишається невирішеною. Однією з причин цього є недооцінка суспільством своєї ролі у здійсненні впливу та громадського контролю за регуляторною діяльністю центральних та місцевих органів влади. Маючи у своєму розпорядженні всі інструментальні засоби, громадські об'єднання можуть запобігати корупції за умови незалежної судової системи та тим самим сприяти зростанню ефективності місцевого самоврядування.

3.2 Стратегічні напрями регуляторної економічної політики України

В контексті нашого дослідження варто зазначити, що коли мова йде про принципи та стратегічні напрями регуляторної діяльності, важливо визначити їх роль і значення. Принцип можна розглядати як основу, на якій будуються подальші плани та стратегії. Наприклад, одним з принципів може бути забезпечення сталого економічного розвитку. Іншим може бути забезпечення безпеки та захисту прав споживачів. Ці принципи визначають основу регуляторної діяльності та допомагають розробити стратегії, які відповідають потребам суспільства.

Стратегії, з свого боку, є загальними планами на певний період часу, які будуються на основі принципів регуляторної діяльності. Наприклад, однією зі стратегій може бути створення ефективної системи контролю якості продукції, яка забезпечить безпеку та захист прав споживачів. Іншою може бути забезпечення сприятливого інвестиційного клімату, що сприятиме сталому економічному розвитку. Важливо, щоб стратегії регуляторної діяльності були чітко спрямовані на досягнення визначених принципів, а також були реалістичними та досяжними. Крім того, вони повинні бути гнучкими та

адаптивними до змін в економічному та соціальному середовищі. Отже, для успішної регуляторної діяльності необхідно визначити принципи та стратегії, які будуть допомагати досягти визначених цілей. Це може забезпечити стабільний та ринок, що стало розвивається, який відповідає потребам суспільства.

Зважаючи на те, що регуляторна діяльність є дуже важливою складовою економічного та соціального розвитку, її принципи та стратегії повинні бути добре продумані та грамотно сформульовані. Наприклад, принцип "захисту прав споживачів" означає, що регуляторні заходи мають забезпечувати, щоб товари та послуги, які пропонуються на ринку, були безпечними та відповідали вимогам якості. Захист прав споживачів також передбачає регулювання цін та умов продажу товарів та послуг, а також забезпечення доступності інформації для споживачів.

Інший принцип - "сталого розвитку" - передбачає, що регуляторні заходи повинні бути спрямовані на забезпечення економічного розвитку, який не завдасть шкоди навколишньому середовищу та природним ресурсам. Регуляторна діяльність повинна бути також спрямована на зменшення викидів забруднюючих речовин, використання енергоефективних технологій та збільшення використання відновлювальних джерел енергії. Стратегії регуляторної діяльності можуть бути спрямовані на різні сфери діяльності. Наприклад, стратегія "забезпечення розвитку інноваційної економіки", може передбачати створення сприятливих умов для інноваційного бізнесу, надання державних дотацій та пільг для інноваційних проєктів, сприяння трансферу технологій з академічного середовища в практичне застосування та підтримку інноваційних стартапів.

Важливим аспектом стратегічної регуляторної діяльності є забезпечення відкритості та прозорості в прийнятті рішень. Це означає, що в процесі розробки регуляторних заходів повинна здійснюватись широка консультація зі зацікавленими сторонами, а також забезпечуватись публічний доступ до інформації про регуляторні заходи та їх ефективність.

Іншим важливим аспектом регуляторної діяльності є її пропорційність та ризик-орієнтованість. Це означає, що регуляторні заходи повинні бути спрямовані

на забезпечення максимального соціально-економічного ефекту при мінімальному втручанні в підприємницьку діяльність та зменшенні ризиків для бізнесу та споживачів.

Таким чином, принципом державної регуляторної діяльності повинно бути створення умов для стимулювання розвитку малого та середнього підприємництва (МСП). Наступні принципи виходять з аналізу складових глобального індексу конкурентоспроможності GCI. Так, було визначено значні недоліки в організації правової взаємодії бізнесу та державних органів влади. Тому, правові інституції повинні працювати в інтересах МСП, а не створювати зайві перепони для них.

Регуляторна діяльність в Україні повинна займатись питаннями розвитку конкурентного ринку праці, за прикладом Європейського Союзу. В протилежному випадку, відставання в цьому напрямку з часом буде поглиблюватись. В основі визначення стратегічних напрямів, покладені результати попередніх досліджень науковців⁷⁹:

- сутності та ролі державного управління й регуляторної політики в розвитку економіки;
- організаційно-правових аспектів прийняття регуляторних рішень законодавчою та виконавчою владою в Україні;
- координаційних механізмів, в основі яких задіяна Державна регуляторна служба;
- зарубіжного досвіду регуляторної діяльності в країнах ЄС;
- результатів міждержавних порівнянь глобального індексу конкурентоспроможності GCI та легкості ведення бізнесу DB.

Отже, методологічні засади організації ефективної регуляторної політики в національній економіці повинні виходити не лише з практики її впровадження в країнах Європейського Союзу, але й враховувати стан поточних макроекономічних й соціальних проблем, які потребують негайного вирішення.

⁷⁹ Чуб А.В. Регуляторна політика в АПК національної економіки: теорія, методологія, стратегія: дис. ... д.е.н. за спец. 08.00.03 Економіка та управління національним господарством. Одеса, 2023. 480 с.

Запропоновані у таблиці 3.1 принципи суттєвим чином удосконалюють існуючі засади регуляторного управління, на основі раніше виявлених недоліків. Вони розширюють сферу його відповідальності, систематизують та конкретизують стратегічні напрями.

Таблиця 3.1 – Принципи та стратегічні напрями регуляторної політики України

Принципи	Стратегічні напрями
1. Розвиток МСП	1.1 Бізнес-середовище (створення бізнесу; банкрутство та ліквідація, право повторного відкриття МСП; реєстрація власності, дозволи на будівництво, електропостачання); 1.2 Ринок капіталу (банківське кредитування МСП; доступ до венчурного капіталу; розвиток страхового ринку; доступ до зовнішніх джерел фінансування); 1.3 Ринок та торгівельні бар'єри (мінімізація негативного впливу податків та субсидій на ціноутворення; антимонопольне регулювання та розвиток конкуренції; участь МСП в державних закупівлях; доступ та можливості роботи МСП на міжнародних ринках).
2. Правові інституції	2.1 Державне управління (прозорість державного управління; ефективна адаптація державного управління до впровадження необхідних змін; адаптація регуляторної бази до цифрових бізнес-моделей; система оподаткування; розвиток земельного ринку); 2.2 Правовий захист МСП (незалежність суддів та судової системи; захист прав приватної власності; ефективність правової бази при вирішенні господарських спорів; ефективність правової бази у заперечуванні неправомірних регуляторних норм); 2.3 Зворотний зв'язок (наступність, послідовність та стабільність державної економічної та регуляторної політики; розробка регуляторних актів з першочерговим врахуванням інтересів МСП; електронна участь в регуляторній діяльності; своєчасне та обов'язкове реагування державних регуляторних органів на потреби та запити МСП).
3. Ринок праці	3.1 Трудові відносини (правова захищеність робочої сили, практика найму та звільнення; гнучкість у визначенні оплати праці; легкість найму іноземної робочої сили; податок на робочу силу); 3.2 Розвиток трудових ресурсів (система професійного навчання та навчання протягом життя; внутрішня мобільність робочої сили; рівень цифрових навичок економічно активного населення; сприяння у підвищенні кваліфікації працівників МСП).

Що стосується конкретних управлінських рішень, певні стратегічні напрямки потребують подальшої деталізації, що можна зробити за допомогою

індексу «Global Indicators of Regulatory Governance», або GIRG⁸⁰. Методика його розрахунку була запропонована Світовим банком, проводиться один раз на декілька років й в останнє виконувалась у 2018 р. GIRG приділяє увагу:

- аналізу прозорості законотворчої діяльності, з урахуванням соціально-економічної та екологічної складових;
- вільному доступу суб'єктів господарювання до регуляторних актів;
- систематичному відслідковуванню їх актуальності;
- громадському контролю та можливості судового скасування.

Пріоритетом кожної країни сьогодні є економічна безпека, в основі якого лежить стійке економічне зростання, стабільне зростання національного доходу, сильні інвестиції та інновації і інвестиції у виробничий потенціал, ефективна соціальна та міграційна політика орієнтована на високий рівень життя та розвиток потреб. Регуляторна політика, визначається індивідуально згідно з геополітичними, соціально-економічними та культурними особливостями, виступає як засоби забезпечення економічної безпеки⁸¹.

Фінансові кризи, часті екологічні катастрофи та економічні умови пандемії у 2020 році призвели до серйозних викликів та, в результаті, збільшених вимог до ефективності регулятивного впливу. Встановлення примусових правових режимів безпеки є недостатнім та неприйнятним. Регуляторна політика як поєднана та системна структура компонентів регулятивної, грошової, бюджетної та інших зв'язків є ефективним каталізатором економічного зростання та розвитку, досягнення соціальних цілей будь-якої країни світу, ефективність якої відображається активним бізнесом у зростанні, зайнятості, продуктивності та інноваційних змінах на основі стабільного та ефективного регулятивного каркасу. Регуляторна політика визначає рівень ефективності економіки та суспільства, формуючи умови бізнесу, уряду, громадян та суспільства⁸².

⁸⁰ The World Bank: Global Indicators of Regulatory Governance. URL : <https://rulemaking.worldbank.org/en/about-us>.

⁸¹ Abramova A., Chub A., Kotelevets D., Lozychenko O., Zaichenko K., Popov O. (2022). Regulatory policy of tax revenues efficiency assurance as the dominant of state economic security. *International Journal of Sustainable Development and Planning*, Vol. 17, No. 6, pp. 1727-1736.

⁸² Zhavoronok, A., Chub, A., Yakushko, I., Kotelevets, D., Lozychenko, O., Kupchyshyna, O. (2022). Regulatory Policy: Bibliometric Analysis Using the VOSviewer Program. *International Journal of Computer Science and Network Security*, 22(1), 39-48.

Розробка оптимальної моделі регуляторної політики країни сьогодні є сучасним міжнародним трендом, метою якого є досягнення високого економічного зростання, публічного управління та соціального розвитку. У результаті такі завдання формують нові виклики, сучасні межі наукового знання та формування відповідних теоретичних концепцій, починаючи з визначення природи та важливості регуляторної політики⁸³.

Оцінюючи регуляторну політику, слід зупинитись на основних принципах, яким повинні відповідати показники оцінки:

принцип системності – передбачає виокремлення загального набору оціночних показників, які відображають конкретні ознаки і представляють певну системну структуру групування показників;

універсальність - забезпечує можливість використання системи оціночних показників для всіх регіонів країни і повною мірою можуть охарактеризувати розвиток усіх сфер діяльності агропромислового комплексу, послідовність, що передбачає, що зміст кожного з показників і його логічний зв'язок з системою показників оцінки за відсутності дублювання, яке також можна виявити за допомогою кореляції розрахунків⁸⁴.

Виникнення тенденцій фінансового дефіциту окремих країн і зростаючий рівень економічних проблем та пандемія призвело до фундаментальних проблем регуляторної політики ЄС і необхідності її перегляду для забезпечити стійкість економічного зростання. Зокрема, поточна регуляторна політика мусить бути динамічною, оскільки це практична площина взаємодії публічних і приватних інтересів, що визначається необхідністю соціально-економічного зростання на основі передбачуваності, планування та стабільністю. За своєю природою регуляторна політика акумулює широкий спектр форм регулювання діяльності суб'єктів господарювання в формах створення умов, дозволів, обов'язкових вимог

⁸³ Zhavoronok, A., Chub, A., Yakushko, I., Kotelevets, D., Lozychenko, O., Kupchyshyna, O. (2022). Regulatory Policy: Bibliometric Analysis Using the VOSviewer Program. *International Journal of Computer Science and Network Security*, 22(1), 39-48.

⁸⁴ Iegorov, B., Kravchyk, Yu., Rybalko, S., Ivashkiv, I., Chub, A. (2021). The Methodical Approach of the Substantiation of the Evaluation Indicators System of the Agro-Industrial Complex Development. *Universal Journal of Agricultural Research*, 9(5), 191-199.

до господарських процесів, обмеження та механізми для прогнозування та ретроспективна оцінка ефективності регулювання⁸⁵.

Таким чином, запропоновані принципи та стратегічні напрями з удосконалення регуляторної політики в умовах сталого розвитку є універсальними й мають відношення до всієї економіки України. В той же час, кожний вид економічної діяльності має свої галузеві особливості здійснення господарської діяльності, умови функціонування, проблеми.

⁸⁵ Kosach, I., Shaposhnykov, K., Chub, A., Yakushko, I., Kotelevets, D., Lozychenko, O. (2022). Regulatory policy in the context of effective public governance: evidence of Eastern European Countries. *Cuestiones Políticas*, 40(72), 456-473.

ВИСНОВКИ

Аналіз теоретичних засад регуляторної економічної політики дозволив зробити такі висновки.

1. Визначено сутність регуляторної політики та її ролі в розвитку економіки країни. З точки зору системного аналізу та методології функціонального моделювання, система управління економічним об'єктом має назву регулятора та забезпечує її адаптивні властивості за допомогою зворотного зв'язку. Оскільки органи державного управління фізично не можуть регулювати діяльність всіх без винятку суб'єктів господарювання у ручному режимі, в якості регулятора такої системи на макrorівні виступає нормативно-правове поле. Саме воно визначає правила функціонування ринку, права та обов'язки всіх сторін, а також взаємні відносини між ними. В той же час, в рамках здійснення державної регуляторної політики, існуюче нормативно-правове поле, само по собі є об'єктом управління. Регулятором, в даному випадку є органи державної влади, які наділені цими функціями. Таким чином, отримуємо складну динамічну систему з декількома рівнями управління. Перший рівень представляє собою державну регуляторну діяльність, де об'єктом виступає нормативно-правове поле, а регулятором – органи державної влади. Другий рівень управління забезпечує соціально-економічний розвиток в бажаному напрямку, де об'єктом виступає національна економіка або окремі її сектори, суб'єкти малого підприємництва. Відповідно, регулятор представлений існуючим нормативно-правовим полем.

2. На основі інтеграції принципів теорій розвитку та регулювання сформовано перелік базових принципів регуляторної політики розвитку національної економіки. Виокремлено загальнотеоретичні (вирізняють розвиток від інших процесів) та орієнтаційні (спрямовують процес розвитку за потрібним вектором) принципи розвитку; доведено, що ступінь відповідності процесу розвитку орієнтаційним принципам (цільовим, функціональним або забезпечувальним) залежить від регуляторної політики розвитку. Існуючі

принципи регуляторної політики доповнено принципами дієвості (забезпечення належної віддачі від упровадження регуляторної політики), динамічності (необхідності постійних змін відповідно до мінливих потреб) та узгодженості (забезпечення злагоджених дій, які мають урахувувати необхідність докладання зусиль, спрямованих на розвиток у різних сферах національної економіки з урахуванням їхньої проблемності), а також принципом результативності змін (зміни регуляторної політики мають позначатися на прискоренні розвитку та забезпечувати вирішення існуючих проблем). Додані та існуючі принципи регуляторної політики в сукупності формують базові принципи регуляторної політики розвитку національної економіки, які запропоновано використовувати залежно від їх взаємозв'язку з цільовими, функціональними та забезпечувальними принципами розвитку національної економіки. Дотримання в регуляторній політиці розвитку національної економіки таких принципів дає змогу забезпечити належну віддачу від упровадження регуляторної політики, злагодженість дій щодо розвитку в різних сферах національної економіки та здійснення відповідних змін регуляторної політики.

3. Узагальнено організаційно-правові аспекти прийняття регуляторних рішень законодавчою та виконавчою владою в Україні. Щодо законодавчої влади, особливостями здійснення її повноважень є: значний часовий лаг запізнення між законодавчою ініціативою, прийняттям відповідних рішень, їх виконанням та отриманням позитивного ефекту; регуляторна діяльність на рівні законів України визначає основні пріоритети державної політики соціально-економічного, галузевого чи секторального розвитку, встановлюючи базові правила взаємовідношень між учасниками даного процесу, яким повинні підпорядковуватись інші регуляторні акти виконавчої гілки влади.

Дослідження організаційно-правового механізму виконавчої влади показало, що регуляторну політику неможливо розглядати як відокремлене явище, оскільки вона є суттю функціонування вищого, центральних та місцевих органів. Тому, необхідним є чітке визначення державних пріоритетів та ефективна координація державних органів, які відповідають за її впровадження. Реформа

децентралізації й розвиток місцевого самоврядування наділив місцеві органи виконавчої влади реальними повноваженнями та визначеними регуляторними функціями. Взаємне узгодження інтересів всіх сторін відбувається Державною регуляторною службою, головною функцією якої є планомірне впровадження регуляторної політики на всій території країни, з урахуванням державної стратегії розвитку.

4. Оскільки стратегічним напрямком розвитку України є Євроатлантична інтеграція, то вітчизняне правове поле повинно максимально відповідати діючому законодавству Європейського Союзу. В тому числі, це стосується регуляторної діяльності. Принципи організації центральних органів влади в ЄС одночасно поєднують інтереси окремих громадян, країн-членів, що входять до його складу та Європейського Союзу в цілому. Координація дій між Європейською Радою, Парламентом, Радою ЄС та Європейською Комісією відбувається на основі формальних та неформальних відносин. Збалансованість повноважень цих інститутів дозволяє приймати демократичні рішення. Одним із результатів їхньої спільної роботи є принципи регуляторного управління, які розповсюджуються на всю територію ЄС та полягають у суцільному сприянні розвитку малого та середнього підприємництва.

5. Досліджено координаційний механізм здійснення регуляторної діяльності органами державної влади для покращення умов господарювання, що виявило численні недоліки в його реалізації. По-перше, існуючий на сьогоднішній день порядок планування, прийняття та відстеження регуляторних актів спирається на зарубіжний досвід, проте, ряд обов'язкових процедур не виконується належним чином. Зокрема, господарська діяльність залишається надмірно зарегульованою, а комунікації з громадськістю та бізнесом формально не працюють. Саме тому, вказані питання потребують систематичного контролю зі сторони центрального органу ДРС. По-друге, для прискорення процесу дерегуляції необхідно максимально впроваджувати практику аналізу регуляторного впливу у всі сфери законодавчої діяльності, в тому числі Верховної Ради України. Крім того,

необхідно переймати досвід країн ЄС, де регуляторні обмеження мають визначений термін дії.

Встановлено, що однією з причин низької ефективності координації органів виконавчої влади та реалізації алгоритму прийняття та відстеження регуляторних актів є недооцінка суспільством своєї ролі у здійсненні впливу та громадського контролю за регуляторною діяльністю центральних та місцевих органів влади. Маючи у своєму розпорядженні всі інструментальні засоби, громадські об'єднання можуть запобігати корупції за умови незалежної судової системи та тим самим сприяти зростанню ефективності місцевого самоврядування.

6. Обґрунтовано принципи та стратегічні напрями регуляторної політики в умовах сталого розвитку економіки України на основі: організаційно-правових аспектів прийняття регуляторних рішень законодавчою та виконавчою владою в Україні; координаційних механізмів, в основі яких задіяна Державна регуляторна служба; зарубіжного досвіду регуляторної діяльності в країнах ЄС. Кожний з основоположних принципів регуляторної політики забезпечується відповідними стратегічними напрямками: бізнес-середовище, державне управління, ринок капіталу та торгівельний ринок; правовий захист малого та середнього бізнесу, зворотний зв'язок; трудові відносини та розвиток трудових ресурсів. В свою чергу, стратегічні напрями також деталізуються системою цілей, які повинні досягатись регуляторною політикою.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Адамовська В.С. Механізм державного регулювання економіки та вибір напрямку економічної політики в сучасних умовах господарювання. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. 2017. № 4. URL: <http://www.dy.nauka.com.ua/?op=1&z=1063>.
2. Антонюк Д.А. Розвиток інституціональної інфраструктури підприємництва регіону в процесі європейської інтеграції : монографія. Львів: ДУ «Інститут регіональних досліджень НАН України», 2015. 341 с.
3. Ващенко К.О., Мірошніченко О.М. Регуляторна діяльність в Україні: планування, обґрунтування, обговорення, відстеження : посібник. К. 2008. 107 156 с.
4. Вдовенко Н. М. Регуляторна політика держави і механізми її реалізації в перспективних галузях економіки, пов'язаних із рибним господарством. *Економіка розвитку*. 2014. № 3. С. 9-14.
5. Вдовиченко Л.Ю. Регуляторна діяльність як складова системи управління національним господарством. *Економіка: реалії часу*. 2015. № 2. С. 54-60.
6. Верховод О.М. Іноземний досвід дерегулювання господарської діяльності. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. Серія юридичні науки, 2019. Вип. 1. Т. 1 С. 228-233.
7. Гаража О. Розвиток інституціоналізму в системі управління. *Економіка АПК*, 2017. №2. С. 54-61.
8. Гончаренко О. Державне регулювання та саморегулювання господарської діяльності: пошук балансу. *Підприємство, господарство і право*. 2018. № 3. С. 40–45.
9. Душейко Д. М. Еволюція, предмет та роль регуляторної політики у розвитку малого та середнього бізнесу. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. Сер.: Економічні науки. 2015. Вип. 13. Ч. 4. С. 108- 111.

10. Жулінська О. С. Проблеми дотримання принципів державної регуляторної політики. *Ефективність державного управління: зб. наук. пр.* Львів: ЛРІДУ, 2012. Вип. 32. С. 122-129. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/efdu_2012_32_16
11. Зінчук Т.О. Аграрна політика країн ЦСЄ у контексті інтеграції до ЄС: реалії та перспективи для України. *Економіка України*. 2006. №4. С. 74-88.
12. Калашнікова Т. Тенденції та перспективи розвитку спільної аграрної політики ЄС у контексті концепції сталого розвитку. *Вісник Київського національного університету ім. Т. Шевченка: Економіка*, 2018. №2 (197). С. 24-30.
13. Кобзар Н. І., Разумова Г. В. Пріоритетні напрями реалізації державної регуляторної політики України. Становлення нової економіки в сучасних умовах: особливості, напрями та пріоритети: зб. тез наукових робіт учасників Міжнар. наук.-практ. конф. для студентів, аспірантів та молодих учених (м. Київ, 29 лютого 2020 р.). Київ: Аналітичний центр «Нова Економіка», 2020. С. 29-32.
14. Колесніков О. А. Модернізація правового забезпечення регуляторної політики держави в сфері господарювання: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.04. Харків, 2016. 200 с.
15. Колісник Г. М. Сутність державного регулювання в політиці сприяння управлінню витратами підприємництва. *Економіка та суспільство*. 2016. Вип. 4. С. 88-92. URL: http://www.economyandsociety.in.ua/journal/4_ukr/13.pdf
16. Колупаєва І. В. Інструментарій регуляторної політики держави. *Проблеми економіки*. 2014. № 4. С. 407-417.
17. Колупаєва І.В. Державна регуляторна політика: сутність та принципи формування. *Проблеми економіки*, 2013. № 4. С. 99-107.
18. Конституція України від 28.06.1996 р. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>
19. Криленко В.І. Сучасні підходи до оцінки ефективності регуляторної політики. *Бухгалтерський облік, аналіз та аудит: проблеми теорії, методології, організації*, 2014. № 1. С. 144-151.

20. Кулик С. М. Державна регуляторна політика сприяння розвитку малого підприємництва: автореф. дис. ... канд. наук з держ. упр.: 25.00.02. Запоріжжя, 2007. 20 с.
21. Лисогор Н. М. Здійснення органами виконавчої влади державної регуляторної політики. URL: [https:// minjust.gov.ua/m/str_2804](https://minjust.gov.ua/m/str_2804)
22. Ляпін Д.В. Тест малого підприємництва (М-тест) : посібник. Центр комерційного права. К: 2015 р. 65 с.
23. Ляпін Д.В. Щодо актуальних проблем регуляторної політики України та напрямів їх вирішення у 2018 році / Аналітична записка Національного інституту стратегічних досліджень. URL: <https://niss.gov.ua/doslidzhennya/ekonomika/schodo-aktualnikh-problem-regulyatornoi-politiki-ukraini-ta-napryamiv-ikh>
24. Малига В.А. Вплив перегляду регуляторних актів на реалізацію державної регуляторної політики. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Право. Ужгород : Гельветика. 2014. Вип. 29. Т. 1. С. 190-193.
25. Мещеряков А. А., Сопотян С. В. Регуляторна політика як складова забезпечення економічної безпеки в Україні. *Вісник Академії митної служби України*. Сер.: Економіка. 2011. № 1. С. 34-39.
26. Мороз С.Г. Дослідження регуляторної політики у сфері розвитку малого підприємництва. *Сталий розвиток економіки*, 2019. №1 (42). С. 103- 108.
27. Мороз С.Г. Регуляторна політика розвитку малого підприємництва в Україні: дис. ... канд. екон. наук: 08.00.03. Львів, 2019. 263 с.
28. Мороз С.Г. Узагальнення світового досвіду регуляторної політики розвитку малого підприємництва. *Вісник Львівського торговельно-економічного університету*. Серія: Економічні науки, 2019. №57. С. 14-20.
29. Ольшанський О.В. Процесне управління підприємствами у сучасних організаційно-економічних концепціях. *Проблеми системного підходу в економіці*, 2019. Вип. 4(2). С. 71-77.
30. Павленко В. П. Методологічні засади державного регулювання національної економіки: дис. ... д-ра екон. наук: 08.00.03. Київ, 2015. 366 с.

31. Погрібняк М. А. Механізм державної регуляторної політики у сфері господарської діяльності: автореф. дис. ... канд. наук з держ. упр.: 25.00.02. Запоріжжя, 2008. 20 с.
32. Погрібняк М. А. Принципи державної регуляторної політики. Дні науки: зб. тез доповідей (м. Запоріжжя, 11-12 жовтня 2007 р.). Запоріжжя: ГУ «ЗІДМУ», 2007. Т. 3. С. 63-65.
33. Про деякі питання Державної регуляторної служби України. Постанова КМУ №724 від 24.12.2014 р. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/724-2014-%D0%BF#n10>
34. Про засади державної регуляторної політики у сфері господарської діяльності. Закон України №1160-IV від 11.09.2003 р. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1160-15#Text>
35. Про затвердження методик проведення аналізу впливу та відстеження результативності регуляторного акта. Постанова КМУ №308 від 11.03.2004 р. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/308-2004-%D0%BF#n14>
36. Про затвердження методик проведення аналізу впливу та відстеження результативності регуляторного акта Національного банку України. Постанова КМУ і НБУ №471 від 14.04.2004 р. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/471-2004-%D0%BF#Text>
37. Про Кабінет Міністрів України. Закон України №794-VII від 27.02.2014 р. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/794-18#Text>
38. Про місцеве самоврядування в Україні. Закон України №280/97-ВР від 21.05.1997 р. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-%D0%B2%D1%80#Text>
39. Про місцеві державні адміністрації. Закон України №586-XIV від 09.04.1999 р. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/586-14#Text>
40. Про центральні органи виконавчої влади. Закон України №3166-VI від 17.03.2011 р. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3166-17#Text>
41. Прокопенко Л.Л. Теорія та практика Європейського врядування : навчальний посібник. Днепр: ДРІДУ НАДУ. 2009. 215 с.

42. Радейко Р. І. Регуляторна політика в Україні: особливості формування і тенденції розвитку. *Вісник Національного університету "Львівська політехніка". Юридичні науки*, 2016. №837. С. 100-104.

43. Разумова Г. В. Етапи моделювання впливу регуляторної політики на розвиток національної економіки. Економічна система країни в контексті міжнародного співробітництва: стан та перспективи розвитку: матеріали 20 міжнар. наук.-практ. конф. (м. Львів, 31 серпня 2019 р.). Львів: ЛЕФ, 2019. С. 67-70.

44. Разумова Г. В. Підхід до оцінки регуляторної політики та її результатів. *Wiadomości o postępie naukowym i rzeczywistych badaniach naukowych współczesności: kolekcja prac naukowych z materiałami Międzynarodowej naukowo-praktycznej konferencji* (Krakow, 17 czerwca 2019 r.). Krakow: OP «Europejska platforma naukowa», 2019. T. 1. P. 89-91. 4

45. Разумова Г. В. Принципи регуляторної політики розвитку національної економіки. *Інвестиції: практика та досвід*. 2019. № 17. С. 23-30. <https://doi.org/10.32702/2306-6814.2019.17.23>.

46. Разумова Г. В. Регуляторна політика: сутність та класифікація. *Науковий погляд: економіка та управління*. 2019. № 3(65). С. 123-132. <https://doi.org/10.32836/2521-666X/2019-65-15>.

47. Разумова Г. В. Регуляторна політика: сутність та класифікація. *Науковий погляд: економіка та управління*. 2019. № 3(65). С. 123-132. <https://doi.org/10.32836/2521-666X/2019-65-15>.

48. Разумова Г. В., Протопопова Н. А. Концептуальні напрями забезпечення сталого розвитку національної економіки. Публічне управління та адміністрування у процесах економічних реформ: зб. тез доповідей III Всеукр. наук.-практ. інтернет-конф. (м. Херсон, 18-19 квітня 2019 р.). Херсон: ДВНЗ «ХДАУ», 2019. С. 81-83.

49. Разумова Г.В. Зарубіжний досвід розробки та реалізації регуляторної політики. *Ефективна економіка*, 2019. №10. URL : <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=7311>

50. Рудік О. Поліпшення державного регулювання в ЄС та його державах членах: досвід для України. *Державне управління та місцеве самоврядування*, 2005. №43(4). С. 20-30.

51. Соціально-економічний потенціал сталого розвитку України та її регіонів: національна доповідь / за ред. акад. НАН України Е. М. Лібанової, акад. НАН України М. А. Хвесика. Київ: ДУ ІСПСР НАН України, 2014. 776 с.

52. Удовенко А.О. Проблеми процедури аналізу регуляторного впливу проектів нормативно-правових актів. *Проблеми економіки*, 2017. №2. С. 98-103.

53. Харазішвілі Ю. М. Системна безпека сталого розвитку: інструментарій оцінки, резерви та стратегічні сценарії реалізації: монографія / НАН України, Ін-т економіки промисловості. Київ, 2019. 304 с.

54. Чуб А. В. Методологія формування регуляторної політики в АПК національної економіки України: монографія. МНТУ ім. Академіка Юрія Бугая. Чернігів: ГО «Науково-освітній інноваційний центр суспільних трансформацій», 2022. 224 с.

55. Чуб А. Організаційно-правові аспекти державної регуляторної політики виконавчої влади в Україні. *Проблеми сучасних трансформацій*. Серія: економіка та управління, 2022. №4. DOI: <https://doi.org/10.54929/2786-5738-2022-4-03-04>

56. Чуб А.В. Механізм державної регуляторної політики в Україні на основі алгоритму прийняття та відстеження правових актів. *Проблеми сучасних трансформацій*. Серія: Економіка та управління, 2022. № 6. DOI: <https://doi.org/10.54929/2786-5738-2022-6-03-01>.

57. Чуб А.В. Правове забезпечення оцінки впливу регуляторних актів на малий бізнес. Актуальні проблеми економіки, фінансів, обліку і права: теорія і практика: Міжнар. наук.-практ. конф. Полтава: ЦФЕНД, 2022. С. 13-14.

58. Чуб А.В. Регуляторна політика в АПК національної економіки: теорія, методологія, стратегія: дис. ... д.е.н. за спец. 08.00.03 Економіка та управління національним господарством. Одеса, 2023. 480 с.

59. Шевердіна О. В. Державне регулювання у сфері господарської діяльності: правовий аналіз і тенденції. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2016. №. 6. С. 99-102. URL: http://www.lsej.org.ua/6_2016/29.pdf

60. Шибасєва Н.В. Визначення та принципи регуляторної політики. Економічний аналіз : зб. наук. праць. Тернопіль: Видавничо-поліграфічний центр Тернопільського національного економічного університету “Економічна думка”. 2014. Том 18. № 1. С. 114-119.

61. Шибасєва Н.В. Інституційне середовище як фактор формування та реалізації регуляторної політики. *Науковий вісник Ужгородського університету*. Серія: Економіка, 2016. Вип. 2 (48). С. 115-120.

62. Шибасєва Н.В. Організаційно-економічний механізм регуляторної політики в аграрній сфері: дис. ... докт. екон. наук: 08.00.03. Полтава, 2018. 177 487 с.

63. Юлдашев О. Х. Проблеми вдосконалення державної регуляторної політики в Україні: монографія. Київ: МАУП, 2015. 336 с.

64. Ясіновська І. Ф. Державна регуляторна політика в сфері підприємництва та її вплив на діяльність суб'єктів господарювання. *Інноваційна економіка*. 2012. № 5 (31). С. 312-315.

65. Abramova A., Chub A., Kotelevets D., Lozychenko O., Zaichenko K., Popov O. (2022). Regulatory policy of tax revenues efficiency assurance as the dominant of state economic security. *International Journal of Sustainable Development and Planning*, Vol. 17, No. 6, pp. 1727-1736.

66. Communication from the Commission to the Council, the European Parliament, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions – “Think Small First” – A “Small Business Act” for Europe {SEC(2008) 2101}. URL : <https://eur-lex.europa.eu/legalcontent/EN/TXT/HTML/?uri=CELEX:52008DC0394&rid=2>

67. Iegorov, B., Kravchyk, Yu., Rybalko, S., Ivashkiv, I., Chub, A. (2021). The Methodical Approach of the Substantiation of the Evaluation Indicators System of the

Agro-Industrial Complex Development. Universal Journal of Agricultural Research, 9(5), 191-199.

68. Kosach, I., Shaposhnykov, K., Chub, A., Yakushko, I., Kotelevets, D., Lozychenko, O. (2022). Regulatory policy in the context of effective public governance: evidence of Eastern European Countries. *Cuestiones Políticas*, 40(72), 456-473.

69. The World Bank: Global Indicators of Regulatory Governance. URL : <https://rulemaking.worldbank.org/en/about-us>.

70. The Global Indicators of Regulatory Governance. URL: <http://rulemaking.worldbank.org/data/explorecountries/ukraine>

71. Zhavoronok, A., Chub, A., Yakushko, I., Kotelevets, D., Lozychenko, O., Kupchyshyna, O. (2022). Regulatory Policy: Bibliometric Analysis Using the VOSviewer Program. *International Journal of Computer Science and Network Security*, 22(1), 39-48.